

ÜLIÕPILASLEHT

POOLA

NUMBER

TARTU

APRILLIKUUL MCMXXVIII

Eesti Kirjanduse Seltsi Kirjastus.

Juhan Aho: RAUDTEE ehk jutt taadist ja eidest, kes seda enne ei olnud näinud. Teine trükk. Tõlkinud ja eessõnaga varustanud Gustav Suuts, 17 pildiga illustreerinud Eero Järnefelt. 124 lhk. Hind 1 kr. 50 s., kalingurköites 5 kr.

Arvid Järnefelt'i „Isänmaa“ kõrval on Aho „Rautatie“ sobinud Soome kirjanduspedagoogika eriliseks lemmikteoseks. Kui nüüd oma koolipõlves tehtud tõlke pakun uuesi lugemiseks, siis ei ole meilgi enam takistusi ka selle teose koolilugemiseks. Mida eestistatud „Rautatie“ esimene trükk täpsuse suhtes jättis soovida, seda on nüüd võimalust mööda püüud õiendada, täiendada, väljenduslikumaks viimistleda. Muidugi kaotab eestistatud soomlane ikka oma algkuju varjundeid. Teiselt poolt ei saa Soome olusid ja inimesi asendavad sõnakujutelmad meie lugejas esile kutsuda vahetust kogemusest tuttavate elupiltide illusiooni. Ei ole sellepärast nii siis üleaarune tõlketeksti juurde lisada nägelikkude vahenditega kujutava kunstniku illustratsioone. Need on võetud „Rautatie“ 1891. a. iluväljaandest Aho sisevaadete ja keeleliste ilmevahendite küllusega võisilemata näitab Eero Järnefelt'i talitsetud joonte lihtsus ja ehtsus igatahes sama suunda teksti valitud realismiga.

Moe- pudu- ja pesuäri VENNAD LEPP

Tartus, Kaubahoov nr. 2. -- Kõnetr. 4-81.

Alaliselt suur valik: värvilisi ja valgeid triiksärke, kraesid, manshette, kaelasidemeid, siidikaelashalle, trakse, kindaid, sukki, sokke, meester. ja naister. pesu, koetud vill. naister. jakke ja veste, laste ja spordikostüüme, pitse, pesatse ja kõiksuguseid hooaja moe-, pudu- ja pesukaupu.

Vihmavarje, jalutuskeppe. Villast lõnga rohkeis värves. D. M. C. ja C. B. käsitööniite. - Võimlemise- ja hommickingi.

Tenniskingi. igasugune korralik auruga **riietevoltimine.**

Hinnad võistluseta odavad. Müük suurel ja väikesel arvul.

Üliõpilastele 5—10 % hinnaalandust!

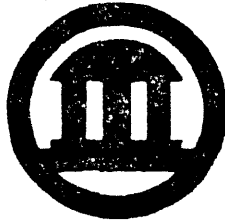
Peenmehaanika töökoda ED. PIKKAND.

GILDITÄNAV 3, TARTU.

Valmistan koolidele õppevahendeid ja töid tellija joonistuse järele.

————— Parandan igasuguseid aparate. —————

HINNAD VÕISTLEMATA ODAVAD.

ÜLIÕPILASLEHT

EESTI ÜLIÕPILASKONNA HÄ'ALEKANDJA

Poola Üliõpilaskond.

1. Ülikoolid ja Üliõpilaskonna koosseis.

Poolas töötavad praegu 6 ülikooli, nimelt Varssavis, Krakowis, Lwowis, Lublinis, Poznanis ja Wilnos. Peale nende aga on Poolas veel rida kõrgemaid õppeasutisi: 2 poliitehnikumi (Varssavis ja Lwowis), 2 poliitiliste teaduste kooli (Varssavis ja Lodzis), 2 kunstikooli (Varssavis ja Krakowis), kõrgem kaubanduskool, kõrgem põllutöökool, pedagoogika instituut ja vabaülikool Varssavis, kõrgem mäekool Krakowis, väliskaubanduse ja kõrgem loomaarsiteaduse kool Lwowis ning põllutöökool Cieszynis.

1920. a. 13. juuli seadusega, millega kõikidele kõrgematele õppeasutustele riigikoolide õigused anti, määrati ka ülikoolide administratsioon ja õppetegevuse organisatsioon, millede aluseks on laialdase autonoomia põhimõtted.

Loeteldud kõrgematest koolidest on neljal ainult üks teaduskond (Kõrgem Kaubanduskool, Pedagoogika Instituut, Kõrgem Loomaarsiteaduse-Kool ja Hambaarsti-Instituut). Teistel on enamasti kaks kuni viis teaduskonda ja mõnikord isegi rohkem. Nii on Varssavi Ülikoolil ja Poliitehnikumil 7 teaduskonda ja Wilno Ülikoolil 8 teaduskonda.

Õppejõude oli kõigis neis kõrgemates õppeasutistes 1926./27. õppeaastal 2189, neist 574 korralist ja 236 erakorralist professorit. Üli-

õpilaste arv oli samal ajal 40 228, nii et iga õppejõu kohta on Poolas 18–19 üliõpilast. Suurim üliõpilaste arv on Varssavis (17 358), järgnevad Lwow (8628) ja Krakow (6353).

Soolise liigituse järele oli Poola üliõpilaskonnas 1926./27. õppeaastal 30 804 mees- ja 9418 (= 23 %) naisüliõpilast.

Üliõpilaste arv on Poolas kaunis stabiilne: 1924/25. õppeaastal oli üliõpilaste arv 39 126, järgmisel õppeaastal 38 368 ja 1926./27. aastal 40 228. Naisüliõpilasi oli 1924./25. a. 24 %, 1925./26. 22 % ja 1926./27. a. 23 %.

Naisüliõpilaste suhtes aga tehakse poola seltskonnas propagandat, mis ei poolda naiste ülikooli astumist, selle järeldusel on viimasel ajal märgata naisüliõpilaste juurdekasvus seisakut.

Rahvuste järele on Poola Üliõpilaskonnas poolakaid 70 %, kuna teiste rahvuste hulgas juudid tervelt 24 % omavad. Varssavi Hambaarsti Instituudis on isegi tervelt 63 % üliõpilastest juudid, kuna Varssavi Vabäülikoolis neid 48 %, Lwovi Ülikoolis 42 % ja Varssavi Ülikoolis 33 % leidub.

2. Poola Üliõpilaskonna saamislugu.

Kõiki poola üliõpilasi haarava üliõpilaskonna keskkorralduse loomise idee on Poolas väga vana. Juba enne ilmasõda katsuti luua

Prof. Ignacy Moscicki.
Poola Vabariigi president.

Marssal Josef Pilsudski.
Poola Vabariigi peaminister.

üldist akadeemilist organisatsiooni, kuid poliitiline seisukord tegi selle kava teostamise võimatuks. Need katsed näitavad, et poola üliõpilaskorralduse loomise tarve ja poola akadeemilise noorsoo organiseerimise vajadus on annud end tunda juba kaua.

Iseseisva Poola uuestsünd asetas kogu poola rahva kui ka üliõpilased raskete probleemide ette. Hakati tegelikult suunduma üldise keskkorralduse poole. Juba oktoobris 1918 pidasid kogu Poola akadeemilise noorsoo esindajad Lwowis kongressi, kus otsustati luua Poola üliõpilaskonna keskkorraldus. Kuid veel seekordki takistasid poliitilised tingimused nimetatud keskkorralduse teostamist. Poola akadeemiline noorus pidi minema lahinguväljule, mis pärast alles veebruaris 1920 ja lõpuks detsembris 1921 võidi kokku kutsuda kaks üldist akadeemilist kongressi. Neil kongressidel arutati üliõpilaskonna keskkorralduse vormi ja selle loomise võimaluste küsimusi ja nimetati muuseas täidesaatev komitee.

Poola Üliõpilaskonna tõelikud alused loodi alles poola üliõpilaste üldkongressil Lwowis 1923. Seal leidsid lõpuks pikkade konverentside ja läbirääkimiste tulemused omale konkreetse väljenduse. Võeti vastu põhikiri ja määrati keskkorraldusele programm, millele vastavalt ta pidi arendama oma tegevust. Keskkorralduse konsolideerimise küsimust arutati lähemalt Wilnos

1925. aasta veebruaris peetud IV kongressil ja selle tulemuseks oli, et kõik poola akadeemilised organisatsioonid peale mõningate naisüliõpilaste rühmade alluvad Poola Üliõpilaskonnale. Wilnos peetud IV ja mais 1927 kokkukutsutud V kongressi vahe oli katseajaks Poola Üliõpilaskonnale ses mõttes, et pidi selguma, kuivõrt keskkorraldus võib püsida ja areneda sel kujul ja neil alustel, millistel ta loodi. Selle katse kannatas keskkorraldus välja. Ta sisetegevus näitas arenemist, laienemist, muutudes ikka võimalisemaks, et täita põhikirjas talle pandud peamisi ülesandeid: «Keskkorralduse eesmärgiks on organiseerida poola akadeemilist noorust kui ühiskonna osa, mis töötab poola rahva ja riigi heakäekäiguks.»

1927. a. mais Poznanis aset leidnud viimase kongressi eesmärgiks oli keskkorralduse ümbermoodustamine. Selleks kutsuti ellu mõni kuu enne kongressi eri komisjon reorganiseerimiskava välja töötamiseks. Peale Täidesaatva Komitee liikmete kuulusid komisjoni veel kõikide keskorganisatsioonide presidendid (Omaabide Liit, Teaduslikkude Ringide Liit, Üliõpilaskorporatsioonide Liit, Spordihingute Liit ja Provintsiaringide Liit). Seal võeti vastu uue keskkorralduse alused, mis olid materjaliks Poznani kongressile. Üldistel kongressidel on aga Poolas veel see tähtsus, et nad tasandavad riigi eriosade erinevusi ja tänu neile tihe-

nevad sõprussidemed üliõpilasnoorsoo laialdaste ringide vahel.

3. Üliõpilaskonna korraldus.

Poola Üliõpilaskonna põhikirja kindlaksmääraja ja muutja on Poola Üliõpilasnoorsoo Üldkongress. See peetakse iga kahe aasta järele. Kongressi saadikud valitakse ülikoolide (Danzigi Ülikool kaasa arvatud) kõikide üliõpilaste ja välismaal asuvate üliõpilasingide liikmete poolt üldistel valimistel. Hääletamine sünnib põhikirja vastavate määruste põhjal. § 7 järele ei saa juudi üliõpilased olla Üliõpilaskonna liikmed ega seega ka valimisist osa võtta.

Üldkongressil valitakse kaheks aastaks Täidesaatev Komitee, kelle ülesandeks põhikirja teostamine ja asjaajamise juhtimine. Komitee koosneb 7 liikmest, kellele istungeil lisanduvad Vastastikuse Abiandmise Keskliidu president ja 2 esindajat, Teaduslikkude Ringide Keskliidu, Poola Üliõpilaskorporatsioonide Liidu ja Akadeemiliste Spordiühingute Liidu president. Poznani kongressil avaldasid ka maakondlikud ringid soovi — saata oma esindajaid Täidesaatevasse Komiteesse.

Täidesaatev Komitee jaguneb mitmeks osa-

konnaks: 1) sekretariaat, 2) rahandus, 3) vastastikune abiandmine, 4) teaduslik töö, 5) sport ja sõjaline ettevalmistus, 6) sotsiaalne töö ja 7) välisasjade osakond, millel on laialdane autonoomia. Üliõpilaskonna põhikirja § 22 järele on eriosakondade juhatajad ühtlasi ka vastavate keskliitude presidendid. Sotsiaalse töö eesotsas on kaks juhatajat: Üliõpilaskorporatsioonide Liidu ja Maakondlikkude Ringide Liidu president (viimasel on alles Poznani kongressist alates koht Täidesaatevas Komitees).

Kõrvuti Täidesaateva Komiteega on 8 Poola ülikoolilinnas loodud veel üliõpilaskomiteede bürood.

Üliõpilaskonna keskkorralduse eesmärk on kogu üliõpilasnoorsoo esindamine, akadeemilise tegevuse juhtimine, üliõpilasorganisatsioonide tööde kooskõlastamine, välismaal olevate Poola üliõpilaste huvide kaitsemine ja üliõpilasnoorsoo esindamine rahvusvahelises üliõpilaselus. Keskkorralduse aktiivsus teostatakse eri keskliitudes järgmiselt:

1) Vastastikuse Abiandmise Liit, kellel on praegu 26 000 liiget. Vastastikune abiandmine (üliõpilasomaabi) toetab puudustkannatavaid üliõpilasi suurel määral nii kõlbliselt kui

Poola Üliõpilaskonna Täidesaatev Komitee.

aineliselt. Liit valdab kinnisvarasid, annab abirahasid korraldab üliõpilaskööke, raamatukogusid ja klubisid, sanatooriume ja koloniisid, mida valitsevad nende liikmed ise ja mis põhjenevad nende endi toetustel. On oma haigekassad. On loodud vahetalituse kontoreid ja publitseeritakse teaduslikke töid. Seesuguse üliõpilasmaabi kapital tõuseb 17 miljoni zlotini¹⁾.

Igal aastal korraldab üliõpilasmaabi «üliõpilasnädala», mis on üliõpilaspühaks, ja mille eesmärgiks omaabi kapitali suurendamine. Peale õppetöö lõpetamist tasuvad üliõpilased seltskonna kaasabil saadud laenu. Nii pole üliõpilasmaabi filantroopiline ettevõte.

Üliõpilasmaabi Liit on lähedas koostöös Täidesaatva Komiteega. Praegu on Liidu president ühtlasi Komitee abijuhatajaks, kuna Liidu kaks esindajat võtavad osa kõigist komitee töist.

2. Teaduslike ringide eesmärk on oma liikmete teadusliku töö süvendamine ja neis kalduvuste arendamine iseseisvaks teaduslikuks tööks. Nad korraldavad vaidlusi, referaate jne., ning varustavad tellijaid teaduslike ja erialaliste publikatsioonidega. Teaduslike Ringide Liidul on praegu umbes 14 000 liiget. Kongressi otsuse järele võtab Liit osa kõigist Täidesaatva Komitee töist.

1) 726 miljonit marka või = 7 260 000 krooni.

(Lõpp lk. 50).

Poola kunst.

Pole sugugi kerge ühe artikli piirides anda lugejaile ülevaadet poola kunsti saavutustest viimase kümne sajandi jooksul. Kuid autorile on suureks abiks veendumus, et lugejate hulgas ei leidu kedagi, kes kunagi poola kunsti poleks tunnud. Ning see kergendab nende ridade kirjutaja ülesannet tunduvalt.

Rahvuslik kunst esindab ühtlasi üldist kunsti. Nii leiab ka Stanislaw Pienkowski kunsti väljenduste rikkust käsitledes, et see on nii mitmesuguste rahvaste saavutus üldse kui ka igalühel saavutus eraldi. Ta ütleb, et rahvuslike joonte eraldamine kunstis (ja järelikult ka kunsti vaimu täielikuks tunnetamiseks võimaluse leidmine) viib meid mõningate peatunnusteni, milleles iga rahvas alateadlikult oma vaimu väljendab. Veel lausub Stanislaw Pienkowski: „Nagu keemias kolm samas proportsioonis võetud ainet isemoodi segatult annavad kaks eri ainet, nagu 80 klaveri heli annavad tuhandeid muusikaalseid väljendusi, nagu seitse põhivärvi annavad suure värvirikkuse maalidel, niisama loob iga rahvas oma vaimu mõnest põhitunnusest oma algupärase ja täiesti erineva kunsti“.

Selle mõistmisel on meile heaks juhiks rahvakunst,

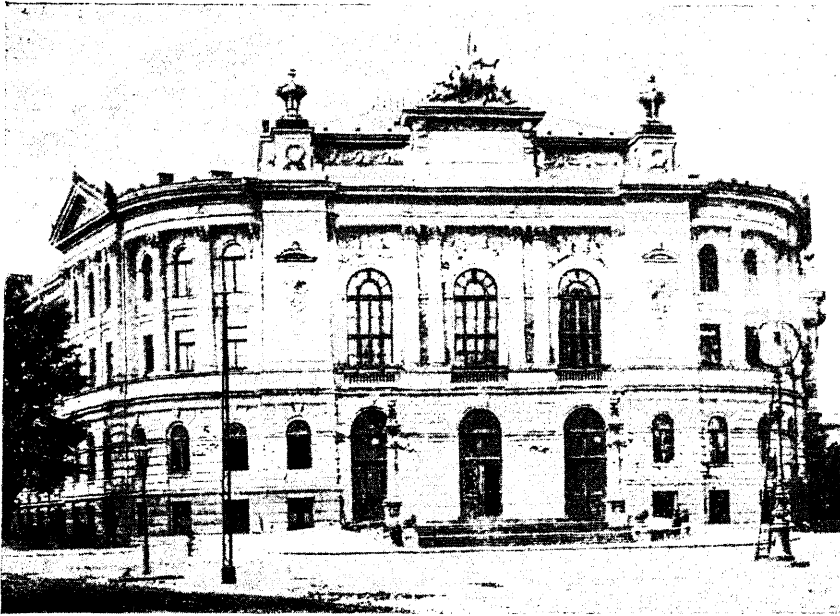
3. Ka spordiühingud olenevad keskkorraldusest. Neil on praegu üle 5000 liikme. Ühingud on kõigis ülikoolides ja nende siht on sportlike harjutuste soodustamine. Ühingu Liidu president on Täidesaatva Komitee liige.

4. Poola Üliõpilaskorporatsioonide Liit. Poola noorsoo organisatsioonide hulgas esindavad korporatsioonid hoopis eri tüüpi. Nad erinevad organisatsiooni karmilt distsipliinilt, kodanikuvooruste tegelikult kultuurilt, oma liikmete ühiskondlikult elult ja oma organisatsiooni eri korralduselt (liikmed jagunevad kandidaatideks, tegevliikmeiks ja vilistlasiks) ja lõpuks asjaolult, et nad valvavad eriti selle järele, et nende põhimõtted ja ülespidamine oleks kooskõlas au ja isikliku väärtuslikkuse mõistete-ga. Üheks korporatsioonide tähtsamaks ülesandeks on ühiskondlik töö. Korporatsioonide liikumise tähtsam arenemine on Poolas vaid mõni aasta vana. Siiski on poola korporatsioonidel oma minevik, kuna nad eksisteerisid juba aastakümnete eest välismaal, eriti Riias, Tartus, Peterburis ja Viinis. Praegused korporatsioonid põhjenevad kongressi resolutsioonidel, millega 1922. a. aprillis loodi Poola Üliõpilaskorporatsioonide Liit. Nimetatud Liit on korporatsioonide kõrgem keskkorraldus, mis esindab kõiki korporatsioone.

mis säilitab kaua poola kunsti vanu traditsioone, ta vaimu ja vorme. Neile tänu võlgnedes võime jälgida poola kunsti arenemist 10. sajandist, s. o. Poola kristianiseerimisest alates. Arusaadavalt põhjusil piirdume vaid poola kunsti kõige silmapaistvamate harudega, nagu seda on arhitektuur, maalikunst ja skulptuur, kõrvale jättes vähemaid kunstialasid, nagu keraamika, graafika, kunstikäsitöö jne., mis on siiski küllaldaselt rikastanud Poola kunstilisi saavutusi.

Ristiusu võimulepääsemisel (996) on poola kunsti kohta suur tähendus. Sest kiriku kaudu algab alaline Poola ja Lääne vaheline suhtlemine. Ning sest ajast alates võtab Poola osa suurest kunstiliikumisest, mille allikaks oli Rooma — ja nõnda loobki poola kunst oma arenemise peajooned. Kõige pealt näeme seda arhitektuuris. Rahva elu, kellele usk on tihedalt ühendavaks tsemendiks, saab omale suurest vaimilisest liikumisest elustatud organisatsiooni, mis mõjutab ka kunsti, avab neile uued perspektiivid ning annab uued väljendusvahendid.

Esimene romaani kunsti ajajärk oli Poolas X—XIII sajandil. Kuna senini Poolas vaid puuehitiste arhitektuuri tunti, mis arenes kõvasti ja peaaegu iseseisvalt teliskivi ehitiste arhitektuurist, alustavad benedektiinlased ning küstersid nüüd kivist ja teliskivist kirikute ehitamist. Selle järeldusel ei esine siis poola arhitektuuris enam üks-

Varssavi Polütehnikum.

teisest väga erinevaid tüüpe — kõigil neil on sama iseloom : rasked tõsised ja uhked. Kõige vanemad Poola romaani-kirikud, nimelt Püha Feliksi ja Püha Adalkti kirikud Wawelis, Püha Andrese kirik Krakowis ja Leczyna doom-kirik ning Gniezno-Kruszwica ja Plocki katedraalid tõendavad seda kõige paremini. Nad on suured, tõsised ja rasked, nagu inimeste usk, kes neid on ehitanud. Ei olnud siis aega ega võimalust neid ehitada ornamentidega, nagu see sündis barokis. Kirik pidi sellal ühtlasi olema kindluseks, et kaitstud olla sakslaste, jadžwingide ja tartaaride vastu, kes siis Poolas laastasid. Ehitati seepärast kirikuid ja abikirikuid ilustusteta — lihtsaid ja tõsiseid nagu seda olid näit. Tynieci, Czerwinski ja Wachocki kindlused.

Oli vaja veel kaks sajandit, enne kui kirikud puhkesid gootika uhkeisse õitesse. XIII sajand toob esimesi puhanguid sellest suurest voolust, milles sündis plastiline poola kunst. Sellest ajandist põlvenevad esimesed poola arhitektuuri suurteosed, mis sarnanevad Jumalaema kirikule, nagu: Waweli katedraal, frantsisklaste ja dominiiklaste ja (Püha Risti ja Corpus Christi) kirikud Krakowis, Sandomierzi katedraal ning Lublini Varssavi, Poznani, Toruni ja Wilno kirikud. Need on toleaege arhitektuuri kallihinnalised dokumendid, mis paljude teistega on loodud mõne generatsiooni tagasihoidliku ja tundmata, kuid sügava ja tõesti kunstilise tööga.

Poola gootika kannab sageli visla-või balti-visla gootika nime. Need kaks nimetust pole aga sugugi täpsed, sest nad tähendavad vaid põhjapoolset osa Poolast. Sellel põhjapoolisel gootikal on ühiseid jooni Pomerani gootikaga ning ta on palju tõsisem ja lihtsam Kesk- ja Lõuna-Poola gootikast; kusjuures selles stilis esinevad palju tüsedamad tornid.

Krakow seevastu lõi ühe või kolme väga kõrge ning teravalt võlvitud laevaga kirikutüübi, milles ilmselt väljendub harmoonia ja jõud. Ühulasi on võlvialune väikeste trepkestega ilustatud.

Poola gootika peajoonteks on vormide lihtsustamine. Ta heidab kõrvale kirikute arhitektuurist astmestikud ja asetab need järsakutega. Portaalid omandavad lihtsalt profiilistunud ilme. Ning väliste ilustuste asemel omandavad väärtuse proportsioonide ja kontuuride kaunidus. Sünnipaigaks on poola gootikal Krakow. Sealt on pärit ülalmainitud teosed, ning sealt on ka mõlemad Parlerid, isa ja poeg, kelledest esimene levitas poola arhitektuuri kuulsust Prahas Hradczyni kiriku ehitamisega. Tuntud on ka Waclaw Krakowist, kelle koostatud on Firenze St. Marco kloostri aknad. Ning Krakowist on lõpuks pärit kuulus poola skulptor Wit Stwosz. Wit Stwoszil on skulptuuri alal samane tähtsus, mis Chopinil muusikas ning Matejko ja Wyspianski maalikunstis.

Wit Stwosz elas pea terve sajandi (1435—1533). Ta kunst lähtub keskaja hingest ja vaimust ning enda sügavast usust, mis põhjustab suuri inspiratsioone. Erinevate talentide, nagu Leonardo da Vinci ja Michel Angelo pärijana koondas Stwosz oma tähelepanu skulptuurile. Temalt on Krakowi Neitsi-Maarja kiriku altari Kristuse kuju ristil ja teisi teoseid, milliseid iga haritud inimene peaks tundma. Stwoszi teisi töid on: „Ingli tervitus“ ja „Roosikrants“ — mõlemad praegu Norymbergis. Seal töötas Stwosz oma elu viimased aastad ning seal sai ta ka palju kannatada ning jäi pimedaks. Terves Euroopas ei leia meie teist kujurit, kes oma tõis niipalju eri väljendusi oleks ilmestanud, nagu seda Stwosz annab oma õrnadele ja selgetele inglitele ning jumalaemadele ja lõpuks Kristuse kujule, kus on ilmestatud maksimum traagikat, mis kujur suudab väljendada. Poola tüüpide enamus Stwoszi kujudes iseloomustab ta töid ka Norymbergis viibimise ajal, kus ta suri.

Krakowi jätab Stwosz omale õpilase ja järeltuleja oma poja Stanislawi isikus. Ning Stwoszi mõju on määramatu. Ta poeg loob kooli, millel on jälgijaid mitte üksi Poolas, vaid ka välismaal. Saksa ja tšehhi kunstnikke ja isegi kuulus Dürer on temast inspireeritud. Wit Stwosz

Praegu on Poola Üliõpilaskorporatsioonide Liidus 52 korporatsiooni, kellel kokku ligikaudu 3000 liiget. Liidu juhataja kuulub Täidesaatvasse Komiteesse.

Kuna eelmainitud nelja liidu esindjad kuuluvad Täidesaatvasse Komiteesse ja kohalikku-
desse komiteedesse, siis on Poola Üliõpilaskond rajatud kahekordsele alusele: 1) üldised valimised, mis võimaldavad orienteeruda üliõpilaste kalduvustes, ja 2) liitude esindused, millega kindlustatakse a) parimate jõudude osavõtt Üliõpilaskonna tööst ja b) koostöö võimalused kõikide üliõpilasorganisatsioonidega.

Et kõik keskliidud moodustavad Üliõpilaskonna, siis kuulub Poola Üliõpilaskonda kogu poola üliõpilasnoorsugu, kes koondunud üliõpilasomaabi organisatsioonidesse, teaduslikkude ringidesse, spordiühinguisse ja korporatsioonidesse.

Poola Üliõpilaskonna osa CIE-s.

Tugev sisemine organisatsioon ja selle kindel alus võimaldasid Poola Üliõpilaskonnale elava osavõtu rasvusvahelisest üliõpilaselust. Oxfordi kongressist, 1923. a. septembris, alates on Poola üliõpilaskond osa võtnud kõigist CIE loomistöist. Selle aktiivse kaastöö kaudu on ta omandanud seal esijärgulise koha — saades üldise usalduse ja autoriteetse suhtumise osaliseks. CIE teisel kongressil Varssavis 1924 valiti poolakas Jan Jundzill-Balinski CIE presidendiks. Varem oli see koht inglaste käes. Kui Balinski 1927 sellelt kohalt lahkus, siis valiti ta viimasel CIE konverentsil Roomas 1927 CIE aupresidendiks. Samal konverentsil usaldati sekretäri koht (tähtsuselt presidendi kohale järgmine) Poolale — sinna valiti Jean Pozaryski, senine Poola Üliõpilaskonna välis-
toimkonna juhataja.

A. Heinrich.

Üliõpilasomaabi korraldus Poolas.

Vaadeldes poola üliõpilasnoorsoo vastastikuse abiandmise ikka võimsamaks muutunud arenemist, tänu millele tuhanded poola üliõpilased võivad saada kindlat toetust hariduse omandamisel, tuleb vaid imestada, et nii lühikese aja jooksul, 1918. aas-

tast kuni tänapäevani, on sel alal suudetud saavutada nii palju. Sest kuigi enne sõda oli nüüdse Poola territooriumil Varssavi, Lwowi ja Krakowi ülikoolides üliõpilasomaabi ühinguid, algas praegune üliõpilasomaabi liikumine alles Poola

on ka mõningate kenade sarkofaagide looja Krakowis. Ta pronksist valatud tööde hulgas on eriti silmapaistev Piotr Kmita hauakirst. Üldse on gootika loonud suure hulga hauakirste ja sarkofaage. Neid iseloomustab rüütlike esitamine nagu ainult puhkavana, mis jätab sügava mulje.

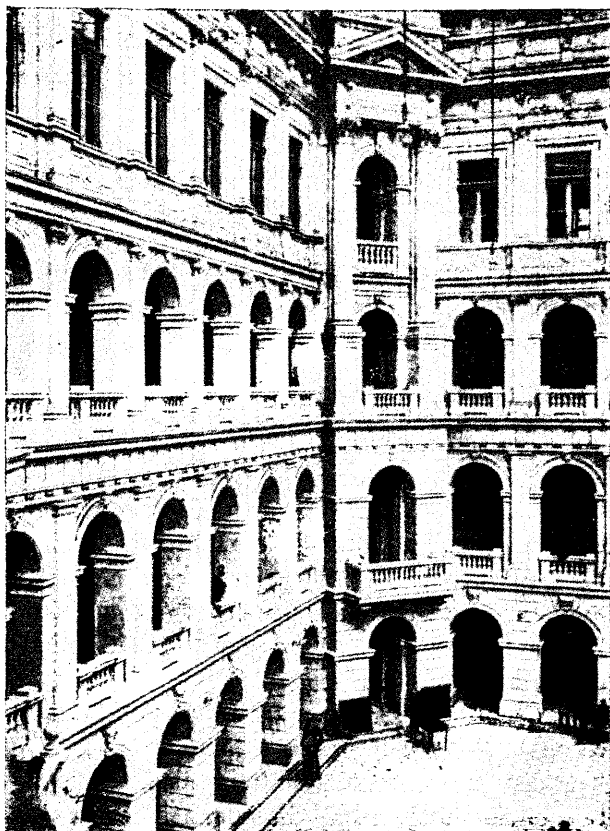
Samal ajal arenes maalikunst pea rööbiti gootikaga. Siiski asutati Krakowis kunstnikkude ühing alles a. 1410. Kõik tolaeagsete kunstnikkude tööd on usulise sisuga. Nii maalib ka Wit Stwosz usulisi kompositsioone, mis täis müstitsismi. Ka dekoratiivkunst algab oma arengut XV ja XVI sajandil. Kuid veel möödusid kolm sajandit, enne kui ilmusid Poola kunstilma Matejko ja Wyspianski.

Renessaansi jõuab Poolasse kaunis vara. Esimeseks tööks selles suunas on Waweli kuningliku lossi ülesehitamine peale 1499. aasta tulekahju. See loss ühes katedraaliga on esimesi näiteid. Poola renessaansi iseloomustavaks jooneks on kahe stiili — gootika ja renessaansi kokkusulamine. Mõningad Poola maa-alal leiduvad erandid on itaalia arhitektide ja kujurite tööd, millel on puhtitaalia iseloom. Poola renessaans on õieti gootika jatkuks, mis rikastatud uute ilustustega. Endine traditsioon kestab edasi, mille järelduseks on poola ja itaalia renessansi iseloomu arenemine. Gootika ehitiste põhijooned jäävad ühes järskutega alles, ainult ornamenti muutub. See paistab

kõigepealt kirikute arhitektuurist. Sageli piirdub teisedamine vaid võlvistiku ilustamisega ning harva võib leida kuplit, mis on itaalia renessaansi „Magnum Opus“. Kiriku tornid aga võlviti.

Nagu gootika, nii ka renessaansi sünnipaik on Krakow. Seal ehitati selles stiilis kirikuid kui ka uhkeid paleesid ja maju. Krakowile järgnesid teised linnad, kusjuures stiil oma sünnipaigast eemal ikka rohkem teisedus. Rennessaansi stiilis ehitatakse ka uus tüüp raekodasid. Poznani raekoda teda iseloomustava attika joontega on seesuguse stiili eesotsas. Luuakse ka uus renessaansi stiilis poola elumaja tüüp. Eriti areneb renessaans Wilnos, millel on Põhja-Poolas samane tähtsus kui Krakowil Lõuna-Poolas. Ehitatakse arvurikkaid residentse, mis imiteerivad sageli Waweli lossi. Poznani, Lublini, Lwowi ja Kazimierzl (Vislal) patriitsid ehitavad omale rikkalikult ilustatud elamuid, milliseid säilinud tänapäevani. Ilustused erinevad ikka rohkem ja rohkem itaalia eeskujust ning omandavad ajajooksul poola iseloomu. Väikesed linnad ja aadli lossid omavad samal ajal täiesti eri koha poola renessaansis. Need on erinenud peaausjalikult lihtsuse sihis ja seda eriti puumajade juures.

Skulptuuris on need kaks ajajärku Wit Stwoszi isikuga lähedalt seotud. Peaausjalikult areneb piiskoplik kunst, eriti sarkofaagide ehitistes.

Varssavi Politehnikum,
Lõige sisemusest.

Renessaansi üleminek barokiks algab aeglaselt XVI sajandi lõpul ning on kõige silmapaistvam XVIII sajandil. Hoolimata neist laastamisist, mille all Poola kannatas XVII sajandil, on säilinud barokk-teoste arv siiski suur. Stiil oli arenenud rikkalikult ja lopsakalt, esinedes sadandete kirikute ja losside näol. Kiriklik arhitektuur võttis oma eeskujuks jesuiitide poolt Krakowis ehitatud Püha Peetri kiriku, mis oli esimeseks barokk-kirikuks Poolas. Selles arhitektuuris võib märgata mõningat erinemist, peamiselt aga kahte voolu: 1) Krakowi Püha Peetruse ilma tornita, kuid kupliga ja rikkaliku renessaansi esiküljega kiriku arhitektuuri jälgiv vool ja 2) kahe saleda torniga, rikkalikkude võlvidega ning ilma kuplita kirikud, mis oma plaanilt ja siluettilt lähenevad gootika kirikuile. See rühm levis rohkesti.

18. sajand lisab ornamendikasse rokokoo sugemeid — eriti on kirikute sisemus skulptuuridega ilustatud. Sagedali võis leida (eriti maakondades) gootika laevaga, renessaansi esiküljega ja väikese barokk-torniga kirikuid. See stiilide kombinatsioon annab täieliku kauniduse ja harmoonia kujutuse, mis on kolme stiili üksteisest põlvnenise tulemuseks.

Ilmalikkudes ehitustes toob barokk üldiselt uue dekoratsiooni ja loob uue sümmeetrilise paleetüübi. Selle peaehtus on kahest küljest võlvialustega varustatud bas-

iseseisvuse saabumisel. Praeguste hulgas püsiavad veel mitmed endisajal tekkinud, on neidki kelle iga ulatub 60 aastani.

Aastail 1918—1920 takistas üliõpilaste vabadussõjas viibimine omaabi arenemist, mis pärast üliõpilasmaabi tegevus on koordineeritud peajasjalikult 1920. aastast alates, ning rajatud terveile ja soliidseile aluseile. Üliõpilasmaabi iseloom määrati kindlaks poola üliõpilasmaabi ühingute deklaratsiooniga 1921 a. detsembris. See deklaratsioon kõrvaldab üliõpilasmaabi tööst igasuguse poliitilise elemendi, seades eesmärgiks kehvade kaasvõitlejate õppimisolude parandamise.

1. Lühikese- ja pikaajaliste laenudega, mis on tasutavad õppeaja kestel või peale selle lõppu, kauemalt kümne aasta jooksul peale lõpetamist.

2. Kaudse üliõpilasmaabiga, näit. üliõpilaskodude, köökide, toiduainete kaupluste ja einelaudade, riidekaupluste, raamatukogude, tööbüroode, haigekassade, suvekoloniide, sanatooriumide jne. korraldamisega.

Vajalikkude vahendite piiratust arvestades võimaldatakse abiandmine ainult selleks tõsiselt kvalifitseeritud kaasvõitlejaile, millise põhimõtte teostamist peetakse alati äärmiselt silmas. Kuid ka igakuulisest maksustamisest hoolimata ei saaks vastastikuks omaabiks koondunud üliõpilased luua tarvilikku kapitali, mis pärast üliõpilaskond apelleeris seltskonna ja riigi poole, kes

tionidega sulatud. Nende raskuspunkt on keskel ning sissekäik on tihti skulptuuridega ilustatud. Üldse sarnaneb barokk-palee oma peajoontes endistele puust lossidele. Aeg-ajalt suurenevad bastionid ja moodustavad ulatuslikud harud, mis haaravad endasse õue. Üheks heaks näiteks seesugusest hilisbarokist on Jean Sobieski residents Willanowis. Muidu on pea kõik tolleaegsed paleed, nagu Radziejowski, Ossolinski ja Kazanowski perekondade omad hävinenud rootsi sõdades.

Barokk kestis Poolas kaunis kaua — peaaegu 18. sajandi keskpaigani. Sama sajandi teisel poolel Euroopas aset leidnud klassitsismile tagasipööramise ajal oli Poola troonil Stanislaw August, imestamisväärse maitsega kunstihoolidaja, kes kujundas n. n. „Stanislawi stiili“. See stiil väljendub peajasjalikult tolleaegsete losside ja elamute ehitistes ning omab teistest stiilidest täiesti erinevaid jooni. Tänu kolonnide ja uue korra juurdetoomisele võidavad selleaegsed väikesed lossid palju oma võluvuses. Ühtlasi on Stanislawi stiili suureks kalduvuseks arhitektuurvormide lihtsustamine. 19. sajandi esimese poole arhitektuur jälgib samu põhimõtteid, olles eelneva ajajärgu loogiliseks järeltuleks. Esikohal seisavad siin Varssavi ja Wilno oma monumentaalehitistega. Neis kahes linnas on eriti esindatud uusklassiline stiil.

Samal ajal kui Poola arhitektuuris on märgata

ka rahvuslikul motiivil pole keelanud oma abi tulevikus kodumaa heaks töötajale.

Poole üliõpilasnoorsoo vastastikuse abiandmise keskorganiks on 1921. a. mais asutatud Vastastikuse Omaabi Ühingute Üldliit (Ogolnopolski Związek Bratnich Pomocy Młodzieży Akademickiej), asukoht Varssavis. Põhikirja järele on Liidu ülesandeks omaabi algatuste kooskõlastamine, poola üliõpilaste majanduslike huvide kaitsmine, sellesihiline tegevus valitsuse ringkondades ja seltskonnas, oma liigete, s. o. iga ülikoolilinna omaabiühingute kohalikkude koondiste vahel alalise ühenduse pidamisega omaabi liikumise mõjutamine jne. Linnades, kus ainult üks kõrgem kool, on selle omaabi ühing vahenditult üldliidu liige. Üldse on liidul järgmised liikmed: Varssavi koondis (8 ühingut), Krakowi ja Lwowi koondised (kumbki 6 ühingut) ning Poznani, Wilno, Lublini ja Gdanski ülikooli üksikud ühingud.

Liidu kõrgemaks võimuks on liikmete (koondiste ja üksikute ülikoolide) Esindajate Nõukogu, mis kutsutakse kokku kord aastas. Nõukogu valib 5-liikmelise juhatus, kellel vähemalt kahe liikme nõudmisel on õigus tähtsail juhtudel kokku kutsuda üldisi konverentse kui seadusandlikku ja otsustavat organit. Liit on üliõpilaskonna Täidesaatva Nõukogu kui üliõpilaskonna esinduse liige ja kirjastab oma kuukirja „Pomoc i Samopomoc

Akademicka“, mis käsitleb üliõpilaskonna majanduslike küsimusi.

Niisugused on Poola üliõpilaste omaabi korralduse üldjooned.

Mis puutub üliõpilasabi teostamisse, siis on selle keskkorraldus olnud teadlik seltskonna kaastöö suures tähtsuses ja mõistnud, et see tegelikult teostatav ainult seltskonna vastava organiseerimise kaudu, mis pärast kohe astuti samme üliõpilasabi korraldamise juures üliõpilashooldamise organisatsiooni loomiseks. Ning üliõpilaskonna algatusel asutati 1922. aasta novembris Varssavis üliõpilashooldamise kõrgem nõukogu, mis tegutseb Vabariigi presidendi protektsiooni all. See nõukogu on rajatud palatinaatide (Poola maakondlike üksuste) pealinnades töötavate komiteede tegevusele, millised omakorda põhjenevad üle riigi levinud üliõpilassõprade ühinguil. Sel kombel on terve maa kaetud ühiskondlike ühingutega, millede ülesandeks on üliõpilaste toetamine.

5. märtsil 1923 siseministri poolt kinnitatud Kõrgema Nõukogu põhikiri määrab selle eesmärgi, koosseisu ja organisatsiooni järgmiselt. Nõukogu ülesandeks on üliõpilashooldamise kohta oma arvamise avaldamine ning üliõpilaste ainelistel vajadustel rahuldamiseks ettevõtete algatamine ning kooskõlastamine. Nõukogu liikmeiks on iga kõr-

19. sajandi teisel poolel langust nii stiililt kui ka produktioonis, algab just siis poola maalikunsti suunas suur intensiivsus ja hiilgeaeg. Poola rahvuslikul traagikal, iseseisvuse kaotusel ja vabaduskatsete traagilisel lõpul oli siis määratu mõju poola maalikunstile. Ükski kunsthari polnud seni väljendanud neid tundeid veel nii intensiivselt ja sügavalt. Nüüd tõendavad seda aga Mickiewicz ja Slowacki luuleilmas, Chopin muusikas ja poola kolme suure maalija — Grottgeri, Matejko ja Wyspianski — teosed. Need tõlgitsesid suurepäraselt nii isamaalisi tundeid kui ka poola rahva tundeid üldse, mis jäid paindumatuiks poliitilist ebaõnnestumisest hoolimata.

Esimene neist kolmest suurmeistrist, Artur Grottger, kunstnik suurte tundeliste annetega ja kunstiliste võimetega, kujutas 1863. a. võitluste kangelaslikku paatost. Grottgeri abil omandavad kõik tolleaegsed kangelased sümbolistliku ilme. Grottger liigitab nad kolme ossa: „Varssavi“, „Polonia“ ja „Lietuva“. Suri Grottger kolmekümne aasta vanuselt a. 1867.

Poola ajaloolise hiilgeaja maalija Jean Matejko (1838—1893) pole ühtegi maalikunsti-voolu paigutatav. Ta on suurem igasugustest raamidest, on üksikolend, kes suhtub teistesse vaid isamaalsuse tõlgitsemise kaudu. Ta teosed on kui lõuendil esitatud Chopini poloneesid. Oma vaimu poolest kuulub Matejko samasse liiki, kuhu kuulu-

vad ta kaasiasamaalased arhitektidki, käsitades sünteetilise töö võrdlematu maalijana rahvuslikult oma kompositsioone. Sellisena on Matejko Poola kuulsuse ja hiilguse surematu laulja. Olevikust vabastades süveneb Matejko minevikku ja loob seeria Poola mineviku sünteesi kujutavaid teoseid. Raske on määrata selle tunde ja nägemuse võimsust, mis hoovab ta suursaavutusist nagu „Reitan“, „Skarga jutlus“, „Preislaste austus“, „Warnencyk“ ja „Grünwaldi lahing“. See pole mitte tehniline täius ega ajalooline täpsus, vaid tundelise töö tõlgitsemise võimsus, mis neile jõurikkuse annab. Matejko elustab poola rahva suured ajajärgud täies hiilguses paremini kõigist kaasaegseist ja eelkäijaist. Matejkot realistiks nimetades ei taba meie ta meisterlikkuse sisu. Viimane avaldub ta lugematul lõuendil või pliitsi, kriidi- või sulejoonisel. Endised ajaloo-pildid ja mälestusmärgid esitab ta täies reaalse elu kehastuses — nii palju hoovab sealsetest nägudest mõtiskelu ja kannatust. Matejko lõuendid tunnistavad autori süvenemist Poola endis-aegsesse ellu, kombesse ja tavadesse ning ideedesse. Dekoratsiooni alal loob ta Krakowi Neitsi Maarja kiriku polükroomi.

On raske Matejkot iseloomustada paremini kui seda teeb Eligjusz Niewiadomski, kes kirjutab: „Matejkos on ühelajal nii prohveti usk kui ka 15. sajandi lihtne naiivsus“. Poola kunstis seisab Matejko selle tipul küll eraldi, kuid mitte üksinda — teda ümbritseb terve rida kunst-

gema kooli senati esindajad (1 igast ülikoolist), palatinaatide kohalikkude komiteede esindajad (1 igast komiteest), linnade ja maakondade ühingu esindajad, Üliõpilasmaabi Üldliidu delegaatide nõukogu poolt valitud 3 esindajat ning nõukogu poolt juurde koopteeritud 10 üliõpilashooldamisalal tuntud seltskonna tegelast.

Haridus, töö-hoolekande- ja rahaministeeriumi esindajad võtavad nõukogu koosolekuist osa hääleõigusega.

Kõrgema Nõukogu organiteks on: liikmete üldkoosolek, juhatus ja revisjonitoimkond. Kaks viimast valitakse kaheks aastaks.

Ühtlasi tuleb mainida, et Kõrgema Nõukogu tegevus sünnib kõige lähemas kontaktis Omaabi Üldliiduga, kes kõige tihedamalt informeerib nõukogu oma tegevusest kas esindajate või oma juhatuse kaudu.

Üliõpilassõprade ühingud on loodud palatinaatide komiteede poolt ning nende eesmärgiks on üliõpilasabi propageerimine seltskonnas ning vastavate fondide kogumine. Need on poola seltskonnas üliõpilasabi suure ehitise rakkudeks, kes kodumaa paremate tütarde ja poegade toetamise omale ülesandeks seadnud. Läänud aasta algul teotsesid 15 palatinaatide komiteed üle saja üliõpilassõprade ühingu ja viimasel ajal on nende arv kiiresti kasvanud.

nikke, kellel on samad ideaalid. Nende hulgas seisib luuletaja ja maalija Stanislaw Wyspianski Matejkole kõige lähemal. Nagu Matejkolgi, oli ka Wyspianski hing täis poola mineviku nägemusi ja traditsioone. Sellest allikast on pärit ka ta inspiratsioonid. Matejkost täiesti erineva tehnikaga loob romantik Wyspianski kiriku aknaile maale, mis on täis tõsidust ja jõudu, nagu „Kasimir Suur“, „Aleksi ja Pühad“ ning „Püha Stanislaw“, millised tulid asetada Waweli. Samal ajal maalib ta frantsisklaste kirikute akende dekoratsioonide poliikroome.

Rahvakunstist vaimustatuna on Wyspianski oma arengus sellest palju ammutanud. Rahvakunsti primitiivsusse süvenemine annab ta teostele palju lihtsust, millega nende kaunidus võidab. Ka on Wyspianski maalinud terve rea peente väljendustega portreesid ning valmistanud oma näidendite dekoratsioonid ja kostüümid.

Peale mainitute on aga poola kunsti arengule kaasa aitanud terve rida kunstnikke. Nimetame neist vaid tähtsamad nimed, nagu Anton Orłowski, Michałowski, Kossak, Maksymilian ja Alexander Gierzyński, Alfred Wieruskowski ning Brandt. Nende ühiseks lemmikalaks on kodumaaliste stseenide maalimine.

Esineb veel hulk teisi, nagu Szermentowski, Gerson, eriti aga Joseph Chelmonski — kõik parimaid maastikumaalijaid, edasi Wyczolkowski, Mehoffer, Malczewski, Lentz, Wojciech Kossak, Sichulski, Pankiewicz, Weiss,

Nii on Poolas üliõpilasabi kolmel kujul teostatud: 1) üliõpilaste endi poolt Omaabi Üldliidu kaudu, 2) seltskonna poolt, kes on üliõpilashooldamise kõrgemasse nõukogusse koondunud ja 3) valitsuse poolt. Vaatleme nende üksikute üliõpilasabi liikide saavutusi lähemalt.

13. juuli 1920. a. seaduse järele, mis käib kõrgemate õppeasutuste kohta, ning 30. novembri 1923. a. seaduse põhjal, mis käsitleb stipendiume ja teisi üliõpilasabi küsimusi, peavad poola üliõpilased maksma õppemaksu 140 zlotti (6000 mk.) aastas. Osa sellest summast, nimelt 61 zlotti (260 mk. = 44%) antakse valitsuse poolt üliõpilasile tagasi nende vastastikuks abiandmiseks, s. o. üliõpilasmajade ehitamiseks, arstiabi fondiks, üliõpilasköövide toetamiseks, riiete muretsemise soodustamiseks jne. Need summad lähevad palatinaatide komitee või ülikoolide senatite käsutada, kes abiandmise edaspidist teostavad. Viimasel aastal tõuseb nõnda saadud üliõpilasabi kuni 2 miljoni zlotini (ca 86 miljoni mk.)

Teine osa üliõpilasabi summadest kogutakse üliõpilaste endi poolt omaabi liikmete vastastikuks abiandmiseks maksustamise teel. Nii saadakse aastas ca 150.000 zlotti (6.5 miljoni mk.), mis kohalikuks abiandmiseks tarvitatakse.

Kolmandaks üliõpilasabi tuluallikaks on omaabi ühingu mitmesugused ettevõtted. Nii on

Pruszkowski, Borucinski ja Trojanowski kõik poliikroomeid dekoratsioonide eelistavad, ja Slendziński.

Poola kunsti arengule andis Wyspianski seega uue suuna, nimelt rahvakunstist inspireerumise. Ning tänapäeva poola paremad kunstnikud, Skoczylas, Roguski ja Soppje Stryjenska jätkavad poola kunsti arendamist Wyspianski vaimus. See liikumine on praegu süvenemisel ja kuulutab uut ajandit poola kunstis. Sellega on opositsioonis kosmopoliitlikult mõtlejate tunde kunstivool.

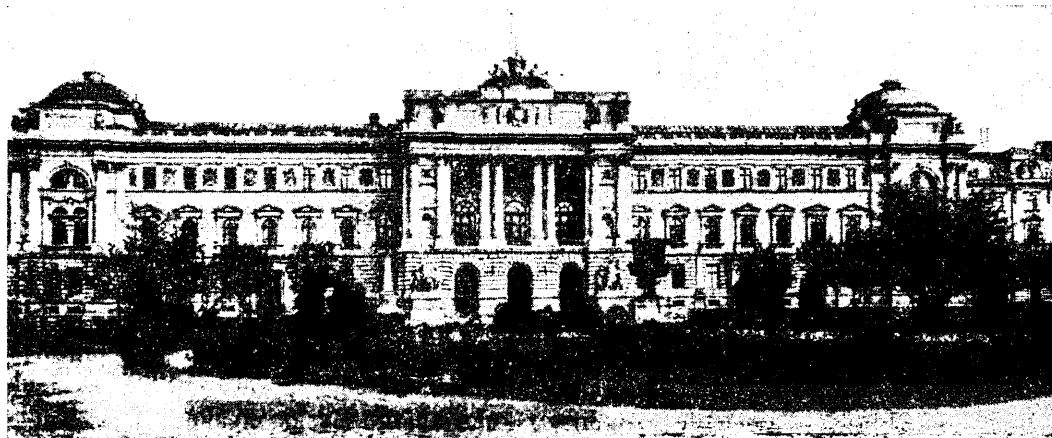
Poola kunsti arengu peapõhjuseks on olukord, et sealne kunst on poolalisest vaimust inspireeritud. Kunsti allikaks pole aga üksnes rahvuslikud stseenid, motiivid ja dekoratsioonid, vaid ka need jooned, millede kohta tähendab Stanislaw Pienkowski... „need inimvaimu jooned, mis moodustavad rahvusliku omapärase kunsti baasi.“

Ka skulptuur on samuti produktiivselt elustunud neist põhimõttest. Laszcza, Dunikowski, Biegas, Breyer, Szczepekowski ja Zurakowski on praegu paremad kunstnikud, kes jälgivad Stwoszi ideid. Ning suur hulk noori arhitekte, skulptore, maalijaid, graafikuid ja dekoraatore, olles stuudiumi lõpetamise lävel, annavad tulevikuks parimaid lootusi. Seepärast loodab Poola õigusega, et ta noored kunstnikud suurendavad rahva kunstilist rikkust ning jäävad kindlaks vanadele traditsioonidele. Selles küsimuses ühineb noor generatsioon endiste sajanditega, olles seega väärne kandma tulevikus Poola kultuuri.

Varssavi suure riidekaupluse aastane sissetulek 1,2 milj. zl., üliõpilastrükikodadel 150.000 zl., üliõpilaskooperatiivi (3 toiduainete kauplust, einelaud, kirjastuste, komisjoni-äri jne.) 100.000 zl. jne. jne. Lwowi üliõpilastel on oma tennisväli, kohvik, magasin, kirjastuse komisjoni-äri; Krakowi üliõpilastel kaks suuremat ja kaks vähemat tubakakauplust, juukselõikamise äri, jalanõude ja toiduainete kauplust, kirjastus, trükikoda, kirjastuste komisjoni-äri, einelaud jne.

Poznanis on oma pesukoda, jalanõude ja riidekauplus, juukselõikamise äri ja einelaud. Kõik need ettevõtted annavad kokku aastas 170.000 zlotti (ca 7½ milj. mk.) puhastulu.

Sellele lisatagu üliõpilaste erakordseist algatusist (pidud jne.) saadud tulud, mis annavad umbes 50.000 zlotti (2,1 milj. mk.) aastas. Kõik nimetatud allikad annavad seega kokku aastas 2,2—2,4 miljoni zlotti (ca 100 milj. mk.) sissetulekut üliõpilasabi korraldamiseks.

Lwowi Ülikool.

Siirdudes edasi seltskonnalt saadavale üliõpilasabile, tuleb kõigepealt mainida, et 1922. aastast alates korraldab Üliõpilashooldamise Kõrgem Nõukogu igal sügisel üle maa suure ettevõtte „üliõpilasnädala“ nime all. Sellel on kahekordne eesmärk — üliõpilasabi mõtte levitamine laialdastes hulkades ja tulude hankimine üliõpilasabile. Ettevõtte läbiviimiseks organiseerib Kõrgem Nõukogu üle maa üliõpilasnädala komiteed, kes korraldavad igal pool suure üliõpilassloterii ja algatavad terve rea kohalikke ettevõtteid propaganda tegemiseks ja sissetulekute saavutamiseks, nagu seda võimaldavad näit. kõneõhtud, teatri- ja kinoetendused, maskeraadid, ballid, spordipidud, päevakohaste publikatsioonide väljaandmine, eri postmarkide maksustamine jne. jne. See „nädal“ on soodsam aeg seltskonna meeleolu kasutamiseks ning ka uute üliõpilassõprade ühingute asutamiseks. „Nädala“ mõju on olnud määratu ning tulemused on alati suured. Eriti laialdast osavõtmist leiab suur loterii-allegrii, kuhu annetatakse väga väärtuslikke asju, nagu autosid, tõlde, mootor- ja jalgrattaid, õmblus- ja kirjutusmasinaid, päevapildi- ja raadioaparaate, ning ei puudu isegi hobused ja kariloomad jne.

jne. Pileti hind on 0,5 zlotti (ca 20 senti) ja võib iga 5-es pileti. Üldse on pileteid 2 miljonit. „Nädala“ lõpul avaldab Kõrgem Nõukogu avaliku aruande ning selle saavutusena tuleb mainida ka asjaolu, et sellega organiseeritakse üliõpilasabi kaastööliseks rohkesti silmapaistvaid isikuid haritlaste, vaimulikkude ja valitsuse ringkondadest, nii sama ka töösturite ja ärimeeste hulgast, kes kõik Vabariigi presidendi protektsiooni all ühinevad üliõpilaste toetamiseks. Nädala puhastulu on umbes 250.000 zl. (üle 10 miljoni marga).

Lisaks ainelisele tulule on üliõpilasnädal ühtlasi noorsoo pidupäevi. Suure rõõmu ja optimisega pööratakse siis vanema põlve poole, kusjuures puuduvad koormavuse ja raskuse tunded täiesti. Nädala lipukirjaks on: „Noortega — noorte heaks“ ja „Mis anname noortele, tuleb tagasi isamaale.“

Peale üliõpilasnädala sissetuleku saab üliõpilasabi seltskonnalt otsekohest toetust, nimelt Üliõpilassõprade Ühingu ja maakondlikelt komiteedelt. Need kannavad selleks aastamakse ja teevad annetusi, muretsevad toetusi valitsuselt ja kogukonnalt ning korraldavad kohalikke ettevõtteid.

teid aasta jooksul. Nii saadakse aastas umbes 350.000 zl. (ca 15 milj. mk.) sissetulekut.

Peale ülalmainitu saab üliõpilaskond veel valitsuselt eelarve korras igal aastal 1,1 miljonit zlotti toetust, millest summast osa antakse 800 stipendiumi näol. Üldkokkuvõttes tõuseb seega üliõpilasabi iga-aastane toetus 3,9 miljoni zlotini (= ca 165 milj. mk.), millest 2,2 milj. saadakse üliõpilasilt, 0,6 milj. seltskonnalt ja 1,1 miljonit valitsuselt.

Vaatleme nüüd lühidalt seesuguse kapitaliga ülal peetavaid ettevõtteid. Kuna poola üliõpilase suurem mure on korteriküsimus, siis on üliõpilasabi korralduses esiplaanile tõstetud üliõpilasmajade ja -kodude soetamine. Senised saavutused sel alal on järgmised:

Varssavis	7	üliõpilasmaja	ja	7	kodu	1560	üliõpilasele
Krakowis	1	"	"	3	"	420	"
Lwowis	4	"	"	2	"	1050	"
Wilnos	—	"	"	3	"	100	"
Poznanis	3	"	"	—	"	600	"
Lublinis	1	"	"	2	"	180	"
Gdanskis	1	"	"	—	"	150	"

Kokku 17 üliõpilasmaja ja 17 kodu 3700 üliõpilasele.

Seniste üliõpilasmajade ja -kodude ehitamine on maksma läinud 10,2 miljonit zlotti. Tarvidus üliõpilasmajade järele pole seega aga kaugeltki veel

rahuldatud. Seepärast on endistele lisaks praegu ehitusel veel 9 üliõpilasmaja (Varssavis 3, Lwowis 3, Krakowis 2 ja Wilnos 1), mis mahutavad 3400 üliõpilast ja lähevad maksma 12 milj. zl. Korterit vajavad aga samal ajal umbes 4500 üliõpilast. Nende rahuldamine nõuaks umbes 17 milj. zl. Üliõpilasabi senise arengu juures võib loota, et seesugune täielik rahuldamine teostatakse juba lähema 5—7 aasta jooksul. Ühtlasi tuleb mainida, et nii ametlikud kui ka erarahaasutised on senini võimaldanud üliõpilasmajade ehitamiseks kaunis suuri laene.

Ei saa ka üliõpilasmajade küsimuse juures nimetama ta jätta üliõpilaste kaasatõttamist lihttöölisenena nende ehitamisel. Nii on näit. Varssavis iga üliõpilane kohustatud töötama 16 tundi aastas, mis annab 180 640 töötundi aastas ehk 5 aasta kohta, mil see on teostatud, üle miljoni töötunni. Lwowis kohustusid polütehnikumi üliõpilased oma maja ehitamisel töötama 60 tundi ja hiljem koguni 120 tundi. Seejuures võidakse aga eri juhtudel asetada füüsilist tööd vastavas väärtuses rahalise tasumisega.

Teine tähtsam üliõpilasabi liik on üliõpilaste arstiabi, see teostub sanatooriumide, puhkekodude, ja suvekoloniide kujul. Zakopane sanatoorium Tatra mägedes asutati juba 26 aastat tagasi ning seal leiavad ravimist 50 tiisikushaiget. Kosutusjaamad

Sienkiewicz, Reymont, Żeromski.

Poola kuulsaid kirjanikke.

Nad kõik kuuluvad niinimetatud „Noor-Poola“ kirjanduslikku kooli. See romanismiuuendav ja samal ajal realismisisaldav vool on nüüd lõppenud, mistõttu võimaldub ajaloolise ülevaate saamine ta saavutusist. „Noor-Poola“ loodud kunstilised väärtused ja ta mõtete rikkused on nii suured, et ta väärib ka välismaade tähelepanu ja tundmaõppimist. Selle kooli tähtsuse mõistmiseks kogu inimsoo suhtes on vaja vaid meelde tuletada, et kaks kõnesolevasse kirjanduslikku voolu kuuluvat kirjanikku on Nobeli auhinna laureaadid — Sienkiewicz ja Reymont. Sinna kuulub veel terve rida välismaailgi hästituntud nimekaid kirjanikke, nagu: Żeromski, Wyspianski, Przebyszewski, Kasproicz, Tetmajer.

Et hästi mõista nende kirjanikkude loomingut ja ideaale, peab meelde tuletama neid väimlise elu olukordi, milledes nad kirjutasid, kui ka elutingimusi, milles viibis kogu poola rahvas enne ilmasõda. Kaks kolmandikku Poolast elas pea võrdlematu surve all, mis ei lubanud mingisugust poliitilist arengut ja kus ühiskondlik tegevus võis väljendusi otsida vaid salajasi teid. Seesuguses olukorras pidi end jõuliseks tundva

ja ajaloolise minevikuga ning elava mõistusega rahva väim otsima teid, mille kaudu võisid areneda kõik rahvuses leiduvad jõud. Selleks osutus kirjandus.

Sellest siis tuli, et poola kirjandus elas 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi alul üle sellise tõusu, mille kohta võiks öelda liialduseta, et ühegi rahva kirjandus ei küündinud sellal selleni.

Suured teened selles tõusus on nimetatud kolmikul, kellest eeskätt tuleb lähemale vaatlusele suurim tolle-aegseist, Nobeli auhinna laureaat

Henryk Sienkiewicz.

Ta sündis a. 1846. Wola Okrzejskas, suri 1917. Ver-cys. Kogu Sienkiewiczzi kirjanduslikku tegevust võib jaotada kolme ossa: 1) tööd, milledes ta kujutas poola rahva elu peajasjalikult saksa surve all, ning sellest tingitud eluraskusi; 2) ajaloolised romaanid, kus käsitlust leidis rahva suur minevik; 3) kommete romaanid.

Sienkiewiczzi esimesed tööd kuulusid esimesse liiki. Selles ajajärgus avaldas ta teose: „Ühe Poznanimaa õpetaja mälestuste järele“, kus kujutab ühe lapse

ja puhkekodud leiduvad Nowicz (Wilno maakonnas), Mikuliczynis (Lwowi maakonnas), Drobinas (Lublını maak.) ja Szczawnicas (Krakowi maak.)

Väga tähtsaks asutiseks sel alal on ka Gdynia suvekooni Pucki lahes, mis mahutab 900 üliõpilast. See on ühtlasi õhuravila varustatud spordiväljaga, võimlemisvahenditega jne. jne. Tupadly (mererannas) on lõpetatud suure suvekooni ruumide ehitamine. Kosutusjaamu kasutavad aasta jooksul kuni 1500 üliõpilast.

Haigusjuhtude vastu kindlustamiseks on üliõpilased igas ülikoolis organiseerunud haigekassade ümber. Iga üliõpilane on kohustuslikult haigekassa liige ja maksab aastas 6—9 zlotti liikmemaksu. Selle eest saab tasuta nõuannet ning maksab arstirohtude eest vaid $\frac{1}{3}$ nende hinnast. Haigekassat kasutavad 30 % üliõpilasist.

Keskhaigekassadest on Lwowi oma kõige paremini organiseeritud ja annab arstilist nõu umbes 10.000 korda aastas. Taolisi kassasid on loodud veel Varssavis ja Wilnos ning Üliõpilasomaabi. Üldliit püüab neid organiseerida igas ülikoolilinnas.

Kaudses üliõpilasabis on suur tähtsus veel üliõpilasköökidel, kus väga mõõduka hinnaga (0,5—1 zl.) lõunaid ja õhtusööke võimaldatakse, üliõpilasköögid, arvult 14, on praegu igas linnas, ning 1926. aasta kokkuvõtte järele anti neist aastas 3.621.000 sööki.

draamat, kes peab koolis õppima keeles, mis pole emakeel. See on õrnatundelise hinge meeltheitlik võitlus saksa õpetajate tooruse vastu ning noore keha lõpulik kokkuvarisemine, asjatud pingutused võiduks ebaühtlases võitluses. „Bartek võitja“ kujutab poola talupoja elu, kes pidi minema saksa sõjaväkke ja osa võtma 1870. aasta sõjast, lõpuks „Laternamees“, kus ta kirjeldab ühe poola vana emigrandi häda ja meeletuid Saksamaal, ning ta suurt rõõmu, kui ta peale paljuid aastaid saab poola raamatuid. Olgu siin nimetatud vaid tähtsamad ja iseloomustavamad tööd. Kõik need on täis lõpmata kurbust ja kaasatundvat huvi. Need väikesed kujutused on elavad ning lugeja tunneb ja kannatab ühes tegelastega.

Järgmiseks osaks Sienkiewiczzi kirjanduslikus tegevuses on ajaloolised romaanid. Esimesel kohal tuleb siin nimetada triloogiat, mis koosneb kolmest suurest romaanist: „Tule ja mõõgaga“, „Uputus“, „Härra Wolodyjowski“. Nende tegevus viib meid Poola ajaloo 17. sajandisse. Romaani „Tule ja mõõgaga“ sündmustik areneb Chmielnicki kasakate suure mässu ajal, „Uputuses“ elame rootslaste Karl Gustavi juhatusel Poolasse sissetungi ajal ning „Härra Wolodyjowski“ maalib poolakate vastupanu türklastele.

Rahaline abiandmine pika- ja lühiajaliste laenu näol on võrdlemisi vähe arenenud. Nii anti 1926. aasta jooksul 5700 kaasvõitlejale ainult 200.000 zlotti laenuks.

Niisugused on poola üliõpilasabi korralduse ja saavutuste üldjooned. Lõpuks tuleks veel märkida Omaabi Ühingute Üldliidu praegust tööd üliõpilasabi suure eelarve koostamisel. See eelarve annab ülevaate saadavaist tuludest ja üliõpilasabi paratamatuist kuludest ning 1) näitab mispärast ja kuidas on kogu Poolas seniseid omaabi fonde kasutatud, 2) kinnitab nende fondide kontsentreerimise tarvidust ja 3) jaotab summad õiglaseks ja kavakindlalt kõikide üliõpilaste tarvete rahuldamiseks, vahele jätmata ühtki ala. Valmistatav üliõpilasabi büdžet, millega määratakse ka tulevaste aastate töökava üliõpilasabi korraldamisel, omab seega määratud tähtsust üliõpilaste vastastikuse abiandmise tööpõllul.

Poola üliõpilaste vastastikuse abiandmise korraldamise lõppsiht on aga keeldumine seltskonna ja riigi toetusest ning eneseaitamine oma ettevõtete ja osamaksudega. Ei taheta koormata seltskonda ja riiki, kuna nende toetustel palju muudki ülesandeid.

Seesugune eneserahuldamise ideaal on poola üliõpilaste arvates saavutatav juba lähemal ajal. Selleks on vaja vast ainult kümnekond aastat vastavat teotsemist.

Selles triloogias esirab Sienkiewiczz rohkelt eri tüüpe ja iseloomu, ta ei peida poola rahvusliku iseloomu puudusi, mis on Poola viinud peaaegu 150 aastat kestnud allumisunne. Samas aga kirjutab ta ka esivanemate vürusi, mis on võimaldanud vastupanu nii paljudele vaenlastele. See töö oli vaimustavaks kosutuseks kogu maale ta meeleheitlikus kultuurvõitluses kolme survevalitsuse vastu. Kõige selle kõrval on sel tööil määratu kunstiline väärtus. Hiilgav keel, elavate võitluspiltide iseloomustuste sügavus on annud sellele tööle tähenduse, nagu ütlesid roomlased: „Est non legendus quidem sed lectitandus“. Teose tõlkimine pea kõikidesse Euroopa keeltesse näitab ta väärset menu.

Järgmine ajalooline romaan, „Rüütilid kannavad risti“, on sama väärtusega kui triloogiagi. Lugeja leiab selles end kantuna keskaega, mis on esile toodud täielikul kujul kõigi oma eelarvamistega ja uskumistega ümberhulkivate rüütilitega, „jumala kohtunikudega“ ja usuga, mis püüab taeva poole kabelite peenikeste nõelornidega ja gooti doomidega. Töö on kroonitud Grünwaldi suure lahingu purpursel teraskujuga.

Välismaail tuntuim romaan on kahtlemata „Quo vadis“, mis andis Sienkiewiczzile Nobeli auhinna. Et see töö kõige tuntum, on täiesti arusaadav, Tegevus

Henryk Sienkiewicz.

Wladyslaw Reymont.

areneb vanas Roomas ning hingeelu, kombed jne. võivad olla samavõrdselt mõistetavad kõigile lugejale, mis raasist ja rahvusest nad ka oleksid. Ei ole vist tarvet peatuda selle teose juures pikemalt, kuna ta tuntud üldiselt.

Jääb veel mainida mõni Sienkiewiczzi romaan kaas- aegsest elust, eeskätt: „Ilma dogmata“ ja „Polaniecki perekond“. Neis käsitleb Sienkiewicz peaaugjalikult hingelisi protsesse. Romantism, mis valdab ta tegevust, on realistlikkust mõttest ohjatud. Nimetatud kaks romaani näitavad täitsa erinevaid inimitüpe. Esimeses kaotab keegi ülltsiviliseeritud ja illiraffineeritud tegevusvõime- tusest oma õnne, mida põhjustab energia puudumine ja iseloomunõrkus. Haiglase tundlikkusega, otsustamis- võimetu, on peategelane ometi samal ajalsuure kõlb-liku väärtusega ja suurte võimetega inimene. Olles aga rahvale täiesti kasutu, on ta väärtuseita subjekt.

„Polaniecki perekonnas“ on kangelaseks täiesti vastand, palju vähem haritud, ei mõista ka liialdatud tundelikkust, kuid on varustatud suure energiaga, kus-juures püüab end näidata vähem tundelisena, kui on tegelikult. Teoinimestena võtab elu nagu see on, ja on rahuldunud. Ta kannatab küll ka suuri hingelisi võit- lusi ja õnnetuid kriise, kuid tuleb neist välja täiesti võidukalt ja oskab rajada õnne endale ja omastele.

Need Sienkiewiczzi tõõd olid kirjutatud selles poola vaimlises liikumises, mis varssi ühiskondlikuks liikumi- seks muutudes leidis, et kuigi on silmapilgul võimata võita rahvuslikke väärtusi ja poliitilisi õigusi, tuleb siiski vähemalt suurendada rahva ainelisi varasid tuleviku Poolale kindla majandusliku aluse ettevalmistamiseks.

Sienkiewicz ei saanud võõraks jääda ühelegi oma aja rahvuslikule liikumisele ning andis ikka sellest täieliku ja kunstilise kujutuse. Ta puudutas oma tõis kõiki probleeme, mis valdasid tolleaegset Poola mõtte-

ilma, ta näitas Poola olemise pahesid ja hüvesid ning on täiesti väärtinud temale antud „rahva vaimlise juhi“ nime.

Wladyslaw Reymont.

Sündinud 1868, surnud 1925, on nagu Sienkiewiczzi Nobeli auhinna laureaat. Reymont kuulub realistlikku kooli, õigemini, tarvitab selle kooli mõtlemis- ja kirjutamisviisi, kuigi ta sinna ei kuulu. Reymont'i kirjanduslik looming areneb väga mitmes suunas, mis aga ei vii pealiskaudsusele ja ei takista suurteoste loo- mist mitmesugustel ainetel. Alul tegi ta oma romaa- nides tegemist kunstnikkudega ja näitlejannade eluga ning andis välja: „Komödianditari“, „Hulgused“, ja „Lili“. Reymont ei vii meid pealinnades luksuslikult elavate moodsate kunstnikkude suurtesse salongidesse, vaid ta näitab noorte tütarlaste elu, kes on end välja kiskunud oma rahulikust elust, selleks et pääseda lavale, mida nad näevad tulede säras ja mis neid avat- leb oma ilme valehiillega. Ta näitab ühe noore naise kolgatat, kes tahtis tõsiselt tõõtada, kuid olles vastu võetud ühte maakondlikku näitlejaskonda, põrkab kokku intriigidega ja hädaga oma uues elus. Reymont ei idealiseeri elu, vaid ta näitab seda niisugusena nagu on tegelikkuses kõige oma inetustega ja alaiustega.

Siis ilmub „Tõõtatud maa“, ja meie näeme kirja- niku hoopis uues valguses. See, kes huvituna oli kirjutanud ühe väikese komödianditari sisemisi draama- sid, see kes jälgis karfikkude ja elus hirmutatud olevuste hingelist arengut, viib lugejaid selles teoses ühe suure tõõstuslinna palavikulisse ellu. Kirjeldades meile Lodzi, n.n. poola Manchesteri, mis on loodud ainult viimase viiekümne aasta jooksul, muutudes mõne tuhande elanikuga vaesest linnakesest pea üle poole miljoni

elanikuga suurlinnaks, kujutab Reymont selle tegevuse rütmilist tuksumist, ta vabrikute hingamist, ta spekulatsioonide ja alatusi, kuid näitab samal ajal ta töö suurust ja selle elu loovat väärtust. Ta maalib meile terve hulga tüüpe, mis selline linn sisaldab. Seal leiame spekulereid, tööstureid, töölisi jne, kes kõik on käsitletud terava analüüsiga ja võrdlematu psühholoogiaga.

Edasi järgneb Reymont'i teoste kroon — „Talupojad“, mis tõi autorile Nobeli auhinna. See on suurteos kaasaegsest Poola talurahva elust. Kirjutatud murdes, on teos kahjuks tõlkimatu kogu oma rikkuses ja mitmekesisuses. „Talupojad“ on juba algusest peale välismaal hästi tuntud ja sai vaimustatud kriitika osaliseks. Kuna sellesse suurteosesse on raske süveneda lühikeses artiklis ning arvestades töö populaarsust välismaal, oleks huvitavam peatuda natuke Reymont'i kahe teise teose juures, mis välismaal vähem tuntud. Need on „Vampiir“ ja „1874. aasta“.

„Vampiir“ on spiritismile ja okultistlikele õpetustele pühendatud romaan. Kangelased elavad seal alalise hingerahutuse ja pideva tundelikkuse pinge õhkkonnas undmatu otsimisel. Ilmutuste ja olengute kujutused on määratud suure salapärasuse elavaks, kuid sünges värves, kus avalduvad müstilised ja ähvardavad jõud. Reymont näitab seal, milliseid laastamisi võivad tekitada meie siseilma tundmatud ja varjatud jõud.

„1794. aastal“ on ajalooline romaan, mis koosneb kolmest osast: „Viimane vabariigi parlament“, „Nil desperandum“ ja „Vastuhakkamine“. Terve romaan on kirjutatud 18. sajandi lõpus tarvitusel olnud keeles ja näitab Poola rahva meeleheitlikku võitlust survega, mis tahtis lõpetada Poola iseseisvuse. Autor on seejuures tolleaegseid tüüpe täiesti kopeerinud. Seal näeme Prantsuse revolutsiooni mõju, näeme rahvaklasside eelarvamiste jäänuseid, kõige rohkem aga siiski isamaa-armastust ja taht kodumaa vabaduse kaitseks end ohverdada. Seejuures Reymont ei idealiseeri sugugi, vaid näitab ka, kuidas üks osa aadlist mõtleb vaid enda heaolekust ja mõnikord eelistab perekonna huviseid terve maa omast.

Millise ülevaate võiks anda nii Reymont'i üldisest toodangust? Realistina, nagu teda alul iseloomustasime, annab ta siiski oma töödele teatud romantiismi ilme, mis iseloomustab üldse „Noor-Poola“ kooli. Ta ei ole kirjanik, kes käsitleb täiesti rahvusvahelisi probleeme, erandina vasti „Vampiir“. Vastupidi — ta esitab Poola hinge väljendusi mitmelt vaatekohalt. Ta võimaldab nende vaatluse mitmesuguste rahvaklasside kaudu: talupoja, aadli, töösturi jne, — igaüks neist kannab mõnd Poola rahva iseloomu eri joont, kuid kõikide juures võime leida ühist isamaa-armastust, mõnikord küll järeloomatult, instinktiivselt ainult, vahest ka doktrinäärselt, kuid ta on alati olemas.

Samal ajal leiame Reymont'i romaanes suurt loodusearmastust. Poola maakohtade kirjeldused on haruldased võluvad ja on näha selles autori suurt tunnet iga kirjeldatava eseme, isegi iga puulehekese vastu. Ta „Talupoegades“ leiame suurepäraseid aastaegade kirjeldusi, langeva lume omapärast melankooliat ja kõikide olendite rõõmu loodustelustaval kevadel. Ühtlasi on Reymont apostiliks rahulikule, kuid viljakale talu-

tööle ning vankumatule kangelasmeelsusele, mis ohverdab kõik ühele tõsise inimese väärtuslikule eesmärgile. Iga Reymont'i tundeavalduse võnge on siduvuses Poola rahvusega, iga mõte on sellele pühendatud ja iga ilu leiab temas vastukõla.

Stefan Żeromski

(1864—1925) oli kirjanik, kelle juures tundus kõige rohkem romantilise voolu mõju. Ta väga närviline meelsus jätab pitsati ka kirjanduslikule tegevusele, mis on mitu korda oma ilmet muutnud. 1900 avaldas ta romaani „Koduta inimesed“, kus kujutab nende elu ja kohustusi, kes ühiskondlikult tegevad. Ta näitab, milline peaks seesuguse inimese iseloom olema. Kindla tahtega ja vaimustatud võitlejana peavad nad isiklikust õnnest loobuma, et end täiesti pühendada rahvale. Selles teoses on see nõnda ja autor maalib seda nii ideaalseis värves, et see lugejale teinekord üliinimlikuna tundub. Alles hiljem, järgmises tõis, näitab elus petunud Żeromski inimesi selliseina, nagu nad on, võib olla sageli isegi halvemana.

Romaanis „Rusud“ ja „Ustav jõgi“ käsitleb Żeromski Poola ajaloolist minevikku. „Rusudes“ maalib ta meistriviskega Napoleoni kuulsurikast ajajärku, kirjeldab veriseid lahinguid, milledes poolakad ohverdasid oma elu, olles kindel, et Vene keiser asub tervendamata Poolat. Hiilgav keel, sõdurite elu ja lahingute elav kirjeldus, niisama ka iseloomude peen erillus teevad sellest romaanist kaasaegse Poola kirjanduse suurteose. „Ustavas jões“ juhib Żeromski lugejaid 1863. a. Poola vastuhakkamisele. Ta näitab ühe noore tütarlapse isamaalist andumust, kes päästab ühest väga vanast aadli

Poola Üliõpilaskorporatsioonid.

Korporatsioonid esindavad Poola üliõpilaskonna organisatsioonide hulgas täiesti erinevat ja kõige huvitavamat tüüpi. Nende algupära on kaunis vana, kuna nende algust tuleb keskaja ülikoolidest otsida. Tolleaegsed ülikoolid olid samal ajal ühtlasi „üliõpilasmajade“ koguks, millel, hiljemini kolledžeiks muutudes, oli autonoomsete organisatsioonidena oma põhikiri ning mütsidel, riitel ja kaelasidemeil kantavad värvid. Selliseid korporatsioone näeme Poolas Krakowi Jagiello Akadeemias, mis asutati XIV sajandi lõpul, ning välismaal Paduas „Album Poloniumi“, kelle liikmeiks olid Kopernik, Jan Zamoyski, Sobieski j. t. kuulsad poolakad.

Keskaja lõpuga kadus korporatsioonide idee täiesti. Ilmub ta uuesti alles 19. sajandi alul Wilno filomaatide ja filareetide ringides. Need üliõpilasorganisatsioonid olid loodud poola kultuuri ja vaimu süvendamiseks ning venestamise

mõjude vastu võitlemiseks. Prohvet Mickiewicz ja paljud teised kuulsad luuletajad olid nende liikmeiks.

Wilno Ülikooli tollaegse vene kuraatori Novosilcevi tagakiusamiste pärast pidid aga filareetid varsti Wilnost lahkuma, et välismaal varju leida. Osa pagulasist asus Tartu, kus nad 1828 asutasid poola üliõpilasühingu Polonia. Nii tekkis arusaadavalt põhjusil järgmise poolsajandi jooksul Riias, Tartus, Viinis ja Peterburis terve rida poola korporatsioone nagu Arkonja, Welecja, Lutykowenedja j. t. Poola vabastamise järele asusid kõik korporatsioonid kodumaale, ning korporatiivne liikumine algas korrapärase organiseerumismvormina oma arenemist. Igas ülikoolilinnas (Gdanskis, Krakowis, Lublinis, Lwowis, Poznanis, Varssavis, Wilnos, Cieszynis) kujundasid erikorporatsioonid autonoomse üksuse, n. n. „Kohaliku Korporatsioonidevahelise Ringi“ ning kõik need kes-

perekonnast pärit oleva mässaja, ning armastust, mis siis seob need kaks inimest. Kirjeldab lõpuks neiu suurimat enesesalgamist, kes lubab noormehe emale oma armsamast loobuda, et mitte ta karjääri takistada. Selles raamatus leidub suurt kibedust ja sisemist vastu-seismist üksikute rahvaklasside eelarvamistele.

Tuleb 1905. aasta revolutsioon — ning Żeromski osutub selle liikumise vaimustatud pooldajaks, milles ta näeb ainsat võimalust Poola saatuse parandamiseks. Ta kirjutab „Mõõga unistuse“, milles võrdleb luuleliselt sõdurit — kes võib vähemalt oma kuulsuses uhke olla — revolutsioonääriga, kes samuti maa eest ohverdudes, peab jääma varju ja võitlema kui tundmatu.

Revolutsiooni möödumisel tunneb Żeromski teatud antipaatiat Poola jõukate klasside vastu leides, et nad liig vähe liikumise õnnestumiseks kaasa aitasid. Kuid ta julgustab end siis ideest, et rahvas, kes on nii kuulsaid isikuid annud, nagu seda näeme Poola minevikus, ei hävine iial ja leiab alati küllalt jõudu kosumiseks. Sel alal kirjutab ta „Suure kindrali eeleogia“, kus jutustab luuleliselt ühe poola rahvuskangelase, Stanislaw Zolkiewski viimasest lahingust ja kuulsuslikust surmast.

Üks Żeromski kuulsamaid töid on „Datu ajalugu“, romaan lõpmatust kurbusest. Autor kirjeldab seal elu süngelt vaatekohalt, ta näib kokku langevat kurjuse, mida näeb kõikjal, koorma all, kuid kõige süngemal hetkil kutsub ta ikkagi võitlusse selle vastu.

Kolmest osasi koosnevas romaanis, „Saatana kiusatused“, käsitleb ta uuesti ühe ühiskondlikul alal tegeleva elu, kuid erinevalt vaatekohalt. Ta ei ole enam nii tugev ja paindumatu kui romaanis „Koduta inimesed“, vaid palju inimlikum. Żeromski usk pahedeta inimeste

olemasolu võimalusse on kadunud. Ja meie näeme, et „Saatana kiusatuste“ tegelane hävineb oma iseloomu ja moraali dramaatilises võitluses. Jääb veel mainida kahte Żeromski teost: „Wisla“ ja „Tuul mererannalt“ Esimene on kirjutatud kohe peale Poola uuesti ülesehitamist ja on võidurõõmsaks hümniks rahva jõule ja vaimule. Żeromski leiab, et poola hinge sügavusis leiduvad võrdlematud varad ning ta kuulutab Poolale kuulsusrikast tulevikku.

„Tuul mererannalt“ kirjeldab slaavlaste võitlust germaani rahvastega, mis kestab juba aastasadu Baltimere ranniku pärast. Samal ajal näeme seal ägedat võitlust hea ja kurja vahel.

Żeromskist ülevaate andmiseks tuleb tähendada; et kõigis ta teoseis leidub kurja vastu võitlemise motiiv. Ta näeb kurjuse jõudu ja selle üldsust ning kutsub selle vastu võitlema ja teda võitma. Suure individuaalstiina usub ta, et kogu kultuur ja edu on üksikisikute saavutused, kes oma kaasaegseid kaugelt ületavad. See on geeniusete kultus. Vahest küll poola rahvuspahede pärast valusalt kannatades armastab ta seda siiski tõsiselt ja leiab, et see on valitud rahvas, kes peab andma ilmale kurjusevastast võitlust juhtivaid geeniusi.

Ruumipuudusel on tulnud poola kolme suurima kirjaniku iseloomustamisel piirduda nende mõningate märkustega. Jääks soovitada selle kirjutise välismaisele lugejale vaid ühte: loetagu üks ülalmainitud teoseist — ja allakirjutanu on veendunud, et selle ilu valdab niivõrt, et tahtakse lugeda ka teisi. Ning need raamatud õpetavad kõige paremini tundma ja hindama Poola kõrget kirjanduslikku kultuuri.

Waclaw Knoll.

kused on omakorda Poola Üliõpilaskorporatsioonide Liidu liikmed, kuhu praegu kuulub umbes 70 korporatsiooni.

Saanud nii väikese ajaloolise ülevaate korporatsioonidest, vaatleme lühidalt nende ideoloogiat, eesmärke ja töömeetodeid. Võõra võimu ajal oli korporatsioonidel eesmärgiks rohkem kultuuriline ja rahvapedagoogiline ülesanne kui teaduslikkude, seltskondlikkude ja üliõpilasküsimuste käsitlemine. Nüüd, kus poliitiline olukord muutunud, on ka korporatsioonid oma sihte teisendanud. Praegu on nende eesmärgiks oma liikmete tublideks kodanikeks kasvatamine ning nende ühiskondlikuks ja rahvuslikuks teotsemiseks ettevalmistamine vastavalt Korporatsioonide Liidu põhimõtetele: „Rahva ja riigi heakäekäik on kõrgemaks seaduseks“.

Oma eesmärkide saavutamiseks tarvitatakse kindlaid meetode. Kõigepealt antakse suur tähtsus oma liikmete teaduslikule edasijõudmisele,

kontrollides nende õppetegevust, korraldades vaidlusi ja referaate, arendades distsipliini, korra- ja kohusetunnet oma üldise korralduse abil, mis nõuab üksikult täielist alistumist enamuse tahtele. Korporatsioonid harjutavad oma liikmed ideoloogilisele ja sotsiaalsele tööle, vastastikusele abiandmisele jne., seda mitte üksnes üliõpilaskonnas, vaid ka vähemates rahva kihtides. Ka hoolitsevad nad oma liikmete kehalise ja sportlase kasvatuse eest, korraldades võistlusi ja turniire, näit. vehklemisalal jne.

Seda kõike tehakse ilma väikluseta ja doktriinideta, loogiliselt ja järk-järgult vabas noorusrõõmus, mis ka kõige raskemat ja igavamat tegevust oskab muuta kergeks ja meeldivaks.

Korporatsioonide senine tegevus ja selle hindamine tõendavad, et korporatsioonide idee pole mitte üksi jõurikas, vaid et see on ka suureks tuluks Poola rahvale ja riigile.

J. W. Giedroyc.

Pilk Poola kirjandusse.

Ärgem tehkem lühikeses artiklis katset liiga lähedale astuda nii suurele, kuid homogeensele tervikule, nagu seda on Poola kirjandus. Rahuldugem üldise ülevaatega nagu välismaalt Poolasse tulnud turist, kes peab leppima ekskursiooniga Zakopanesse, ilma et tal küllalt aega jatkaks Tatry mäeahelikudena lähemalt tutvuneda. Ta võtab kaasa unustamata mälestuse Tatry majesteetlikust pildist, eriti siis kui ta Novy Targi raudteejaama läheduses asuvast mäekitsusest välja jõudes silmab mägede päikese veetlevat ilu. Mõõtmata kauguses haarab pilk mägestiku sinakaid jooni, milles kustuvad üksikute mägede kontuurid ja maastiku üldist iseloomu maskeerivad ainult võimsad tipud . . .

Umbes XVIII sajandi lõpuni äratas Rooma tsivilisatsiooni pärinud romaani rahvaste imestust asjaolu, et ladina keel Poolas palju rohkem levinenud oli, kui näiteks Prantsusmaal. Ladina keel kui Poola haritud rahvaklasside kodune keel üllatas omal ajal Voltaire'i. Samuti näeme Poolas viibivat rahvusliku emakeelse kirjanduse soetamise, samas Poolas, kes aastasadade jooksul Lääne-Euroopa romaani kultuuri hõimkonda kuulus, kes selle kultuuri alusel reljeefset individualiteedi arendas ja kes keskaja lõpul ning uue aja alul ühes Prantsusmaa, Inglismaa ja Hispaaniaga oli üks enamarenenud riike. XV sajandi alul on Poola kirjanduslik loomingu veel liiga tähtsusetaks selleks, et kõnelda rahvusliku poolakeelse kirjanduse sünnist. Ja seda sajandil, kus Poola poliitiline võim suurejooneliselt arenes. Inglismaa, kes samal sajandil oma poliitilise nõrkuse põhja puudutab, suudab XIV sajandil Chanceri isikus anda silmapaistva kirjaniku, kelle „Canterbury Tales“ ilmus inglise keeles. Midagi sellest ei näe meie Poolas XIV sajandil ja poola kirjanduse

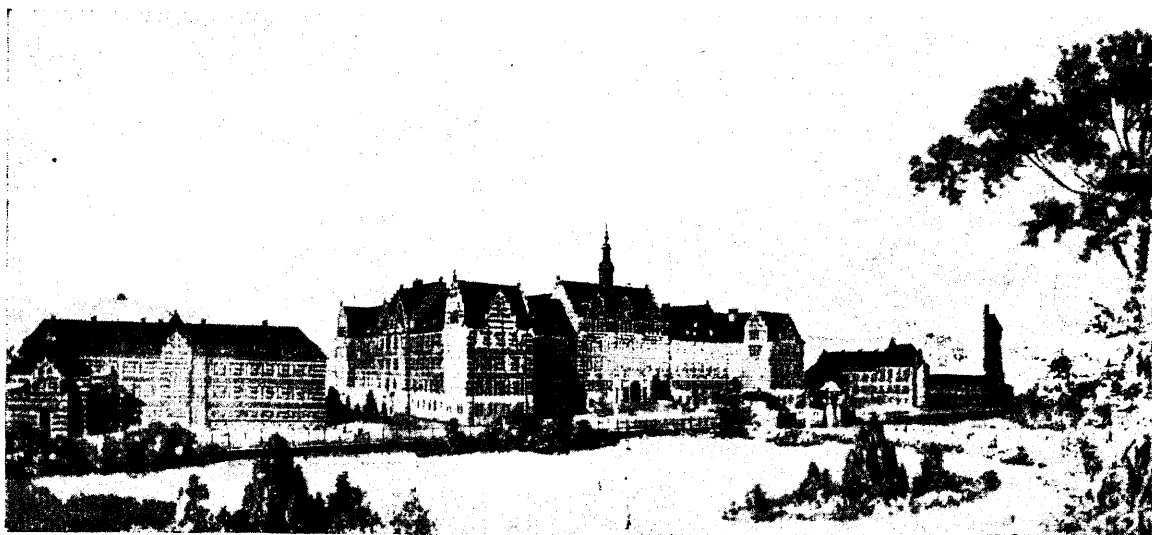
silmapaistvam esindaja XV sajandil on ajaloo kirjutaja Jan Dlugosz, kelle monumentaalne teos, „Poola ajalugu“, ilmus ladinakeeles.

Poolakeelse kirjanduse esimesed tooted kuuluvad XVI sajandi ja kohe võib konstateerida, et nad ei ole kohmetute debütantide või nõrkade algajate tööd. Ümberpöörduvalt: ilusas poola keeles väljendub vana kultuuri vaim, mis aastasadade kestel arenenud. Ühe hoobiga kerkib üles terve rida silmapaistvaid kirjanikke, luues teoseid, mille lugemine veel praegugi pakub poolakale tõsist naudingut.

Järelikult võime tähele panna paradoksaalset nähtust: XVI sajandil sündinud poolakeelne ilukirjandus seisab stiililt ja iseloomult otsekohe kõrgel astmel. Selles suhtes on huvitav paralleeli tõmmata XVI sajandi, „Sigismundide“ aastasaja poola ja tolleaja äärmiselt rikkaliku inglise kirjanduse vahel, eriti siis, kui piirduda mõlemi kirjanduse kõige tähtsamate esindajatega. Tõsi küll, kogu oma silmapaistvale talendile vaatamata ei suuda poola kuulsam poeet Kochanowski Elizabeth'i ajajärgu suurvaimuga, Shakespeare'iga luuleanni poolest võistelda. Kui aga vaadelda mõlemi poeedi töid kui kultuuri dokumente, siis näeme varsti, et inglase Shakespeare, kelle kodumaa emakeelsel kirjandusel aastasadade areng seljataga, on siiski võrdlemisi noore kultuuri esindaja, kuna Kochanowski, ladina keelest loobudes ja muu- sat poola keelele üle kandes ning siis järjekindlalt arendes esineb oma loomingu vana ja kristalliseerunud kultuuri kandjana. Kochanowski teosed ei ennusta millegagi uue ärvaimust läbiimbunud kommertsialismi lähenemist, neis puudub iga vähemgi püüe kohaneda publiku maitsele ja kindlustada raamatule head menu. Kuna Shakespeare sel-

leks, et meeldida publikumile ja leida tema tähelepanu, on sunnitud saatma surma kõiki oma kangelasi, kirjutab Kochanowski pärna all: „niõelda tühja saali ees laulab ta aia taga, aimates järele rohutirtse, kes oma hüplemisega aasal suve tervitavad.“ See on mitteräviliku külakultuuri esindaja. Siin ei

Nimetatud sajandit iseloomustavad kirjandusliku produktiivsuse ennenägematu tõus ja kirjanikkude ülevoolav temperament, kuigi viimaste juures märgata võib teatavat vaimlise kultuuri langust. Igatahes ei või XVIII sajandit poola kirjanduse „Parnassi ajandiks“ nimetada.

Gdanski Politehnikum.

leia nähtavat väljendust brutaalsed kired ega toored ihad, mida heameelega kirjeldada armastab Shakespeare, kelle kodumaa kultuurilise arengu pidevust katkestas reformatsiooni ootamata ilmumine ajaloo näitelavale. Selle geniaalse luuletaja teostest peegeldub vastu suurlinna hingeelu, keda poliitilised ning usulised katastroofid ajaloolistest traditsioonidest mitmes suhtes välja kiskunud ja kes nüüd oma elu eesmärki näeb elumõnususete maitsmises. Samal ajal, kui Shakespeare'i loomingut iseloomustab tundeelu väljendus selle primitiivsemal, tooremal ja vallasemal kujul, vaba oma otsekohesuses, karakteriseerib Kochanowski luuletunnete kergus, „mellow“ toon, nagu inglased nimetavad, mõistes selle all tooni või värvi, mis aja jooksul oma teravuse kaotanud.

Märgime ära veel ühe asjaolu, tähtsa mitte ainult Kochanowskile, vaid ka kogu poola kirjandusele. Ellu ja oma rahva huvidesse suhtumiselt ei ole Kochanowski ainult vaatleja, vaid ta tunneb end oma rahva osana. Kochanowskile on võõras passiivne elu vaatlemine ilma aktiivse osavõtuta.

Ta usub kindlasti oma rahva kultuurisse ja muganeb tema traditsioonide raamides. Ta ei aseta end usulistest ja rahvuslistest konfliktidest kõrgemale — tihti peale tähendab „üleolek“ seda, et üleolejal enesel puudub võime rahvusliku kultuuri ridadesse astuda. Ta on poola kultuuri aktiivne tegelane, kes toetab ja võitleb kaasa.

Samal seisukohal asuvad ka kõik kuulsad poola kirjanikud: Potocki ja Mickiewicz, Slowacki ja Krasinski, Sienkiewicz ja Norwid, Wyspianski ja Kasprowic.

Waclaw Potocki on XVIII sajandil kõige silmapaistvam nimi poola kirjanduses, kuigi teda eelmise sajandi maestro Kochanowskiga võrrelda ei saa. Seda, mis Potocki kohta öeldud, võib korrata kogu XVIII, sõdade sajandi kohta.

Kuid sel ajajärgul toob poola trükitud sõna ennenägematu elujõud enesega kaasa poola kirjanduse mõju kasvamine, mis ulatab isegi kaugemale välisriikidesse. Teame, et vene kirjanduses valitses omal ajal „poola ajajärk“ mida iseloomustas poola keele sissetung vene keelde. Kuulus rumeenia ajalooürija Mohilo kirjutas oma teosed poola keeles. Kuid poola kirjanduse mõju levinemine annab end tunda ka teisiti. Üks jugoslaavia suuremaid poete, Gundolicz, võtab oma eepilise poeemi „Osmani“ aineks Poola printsi ja tulevase kuninga Wladyslaw IV võitluse Chocimi juures.

Geograafiliselt kauges, kuid kultuuriliselt Poolale lähedas Hispaanias otsib Calderon oma draamide aineid Poolast, nimelt kuninga hoovkonnast („La vida es sueño“).

Calderon ei tundnud poola elu põrmugi. Ta võttis teemi, mis oli pealtnäha Poolast pärit, sest riik, kelle poliitiline prestiiž kõrge, annab alati palju kõneainet. Meie ei või saada õiget kujutlust poola kirjanduse hilisemast ajaloost, kui mitte arvestada seda, et poliitiliselt nõrgenenud Poola ühes oma riikliku iseseisvuse kustumisega 120 aastaks kaotas ka kõige parema vahendi oma kirjanduse levitamiseks. Sest riigi poliitiline kuulsus on alati kirjandusliku mõju laiendamise abinõu. Seda ei tohi silmapilgukski unustada, kui meie kirjanduslike nähtuste hindamisel ei taha langeda poliitilise sugestiooni ohvriks.

Ja nüüd seisame võõrastava nähtuse ees: poola kirjandus, mis pärast riikliku iseseisvuse lõppu, tänu mõnedele geeniustele, ennenägemata kõrgustele tõusis, palju kõrgemale kui iseseisvuse ajal — tuletame meelde ainult Mickiewicz, Slowacki, Wyspianski ja Kasprowiczi nime — see poola kirjandus jäi ilmakirjanduse kõrval teatava määrani varju.

Üliõpilasomaabi saavutused Poolas 1926—1927.

Poola ülikoolide ja kõrgemate õppeasutuste üliõpilaste arv on statistika järele mõne aasta jooksul kujunenud stabiilseks suuruseks — 36.000.

Poola Üliõpilasomaabi Keskliit (Bratnia Pomoc), mis on Üliõpilaskonnaga liitunud organisatsioon, koondab endasse üliõpilaste rõhuva enamuse. Bratnia Pomoci liigete arv on 26.000 või 72% üliõpilaste kogu arvust. Selle arvu stabiliseerumist arvestades on võidud kindlaks määrata kõiki paratamatuid tarvidusi ja valmistada kava nende rahuldamiseks. Kuid tuleb rõhutada, et see kava puudutab ainelisi tarvidusi ainult tagasihoidlikul määral.

Praegu on Poolas 16 üliõpilasmaja ja kollet, mis on arvestatud umbes 11.000 zlotti ja mahutavad endisse üle 3000 üliõpilase. 14 söögimaja kasutavad umbes 7000 üliõpilast. Sööke antakse neist aastas umbes 3.500.000.

Üliõpilaste haigekassad (haiguste vastu kinnitus) on iga ülikooli juures ja võimaldavad kas makсутa või alandatud hindadega arstiabi ja arstirohtusid, mis võimaldub liigetele kohustuslikust 6—9 zlotilisest (= 2,60 — 3,80 krooni) aastamaksust. Kasutajaid üliõpilasi on 7000.

Zakopanes (Tatra mägedes) on üks üliõpilas-

sanatoorium 50 voodiga. Suveti korraldatakse mere ääres õhuravilad Gdynias ja Tupadlys (viimases läinud aastal esimest korda) — kokku umbes 1000 isikule.

Kõik see on poola üliõpilastel juba olemas. Kuid samal ajal on hoolikalt läbi töötatud ja uuritud ankeedi järele rahuldumist vajavaid tarvidusi veel järgmiselt:

On vaja varustada korteriga 4500 üliõpilast, mis maksaks umbes 17.000.000 zlotti. Arvestades tiisikustpõdevate üliõpilaste rasket olukorda, kes peavad tihti poole aasta viisi sanatooriumi pääsemiseks järjekorras ootama, tuleb ehitada uus üliõpilassanatoorium 200 voodiga, mis läheks maksma umbes 1.200.000 zlotti (umbes 516.000 krooni).

Peale selle on vaja ehitada puhkekodusid, kus ligikaudu 3000 üliõpilast võiksid veeta oma õppevaheaja tervet ja hügieenilist tingimust. Selle ettevõtte teostamine maksab umbes 700.000 zlotti.

Stipendiumite kogusumma on praegu 1000 (850 valitsus- ja 150 erastipendiumi). Kuid oleks vaja veel umbes 5000 stipendiumi, milleks vähemalt 5 miljoni zlotti kuluks. Kõik abirahad on tasutavad, kuid seda alles 12 aasta jooksul peale

Selle puhtkirjanduslikult seisukohalt võõrastava töisaja ainukeseks põhjuseks on asjaolu, et Lääne-Euroopa slaavi keeltest poola keelt võrdlemisi vähe tuntakse, sest mõnes lääneriigis, eriti Inglismaal on vene tõlkekirjandus hiigla viisil levinud. Selle peamiseks põhjuseks on Poola riigi kadumine Euroopa kaardilt 120 aastaks.

Kuid pöördugem tagasi üldise ülevaate juurde. Kochanowskist kõneledes oleme juba alla kriipsutanud poola vanema luule iseäraldusi. Täiendame seda mõne märkusega. Kogu vanem kirjandus, Poola iseseisvuse saavutus, erinev niihästi stiililt kui ka motiividelt, on individuaalse elu kindlatesse raamidesse suletud kultuuri toodang. Selle kirjanduse vastupeegeldusena ongi kaasaja Poola valitsusvorm, oma iseloomult parlamentaarne ja demokraatlik — suursugune, midagi eksootilist ja omapärast kogu kaasaja Euroopas, väljaarvatud Inglismaa, kelle parlamentarism samuti iseseisvalt arenenud.

Poola vanema kirjanduse vaim on täis ülemeelikut rõõmu ja jõudu. See on puhkuse allikaks tänapäeva lugejale, lõpmatu optimismi läte, tihti peale liigagi muretu. Poola vanem kirjandus, kui võrt ta külakultuuri väljendajana esineb, kannab eneses hingelise tervise elemente, mida annab lähem side maaga.

Pärast poliitilise iseseisvuse lõppu muutub ka Poola kirjanduse iseloom mitmes suhtes, kuigi muutus otsekõrpe

nähtavale ei tule. Mitmed head aastad ei suuda kirjandusest välja juurida iseseisvusaja päikesepaistlikku optimismi. Tuli oodata kaua, enne kui kirjanduslik optimism andis aset haiglasele tundelikkusele ja väsinud närvilikkusele. Kuid isegi hetkil, kus poliitilised raskused haripunktini tõusid, ei puudunud kirjanikke ja kunstnikke, kelle teosed kannavad traditsioonilise päikesepaiste ja ülemeelikuse pitsert. Mickiewicz, kelle varem rohkearvuline looming tema poolt jäädvustatud rahvuslikust martüüriumist inspiratsiooni ammutas, lõi teose, mida võime nimetada XIX sajandi poola kirjanduse päikeseks — poemi „Pan Tadeusz“. Selle teose sünnitajaks oli poola süda *par excellence*, süda, mis kõikide õnnete ja kannatuste peale vaatamata elus siiski leidis päikesepaistelisi ja heledaid momente. Sama nähtus kor-
dub ka poola muusikas. Tänapäev, kus hingeelus sõja tagajärjel mitmed muudatused sündinud, kus traditsioonid lämbuvad ja Ameerika mõju peale tungib, on harilikuks kombeks saanud kirjanduslikku teost lõpetada optimismi tooniga. Ent tuntud poola helilooja Moniuszko teostes näeme, kuidas poola kultuur lõi „hea lõpu“ stiili. Et hinnata selle väärtust, selleks peame kuulama „Straszny Dwor“ või „Hrabina“ ettekannet — kaks Moniuszko ooperit, kirjutatud Poola mässule järgnenud ähmastel aastatel.

Mitte vähema pitserti vajutasid XIX sajandi kirjandusele

ülikooli lõpetamist, kusjuures tasumist alatakse 3—4 aastat peale toetusraha saamise. Tagasitulnud summadest avatakse uued abirahad.

Vastastikkuse abiandmise ühinguil puudub praegu veel jooksev kapital, et lühikese- või pikaajaliste laenude abil rahuldada hädatarvidusi. Kõik Poola üliõpilaskonna vastastiku abiandmise ühingud vajaksid selleks umbes miljon zlotti.

Üliõpilasmajade ehitamise alal on 1926/27. a. jooksul suudetud teha niipalju, et Poznanis on valmis kaks uut maja. Üks neist on praegu luksuslikuks koduks umbes 300 üliõpilasele, kes elavad peaaegjalikult ühe voodiga tubades. Majas on oma raamatukogu, lugemissaal, söögisaal, pesumaja ja kõik tarvilikud sisseseaded. Ehitamine läks maksma 1.600.000 zlotti. Teine on väike ja lihtne, maja 150 isikule, mille ehituskulud tõusid 150.000 zlotini. Varssavis lisandus endisele kuuele üliõpilasmajale veel üks — endine kõrgema kaubanduskooli hoone. Sealsamas jätkati üliõpilaskoloniis „Grojeckas“ suurema 9-kordse üliõpilasmaja ehitamist, millest senini valminud 4 korda. See oleks koduks umbes 1000 üliõpilasele ja maksaks veel 2.500.000 zlotti, kuna 1.600.000 on juba selleks kulutatud. Sinna kavatakse mahutada üliõpilaskorralduste büroosid, mitmesuguseid ettevõtteid, sisseseadeid jne. Edasi on soodustatud Varssavist kaunis eemal asuva naisüliõpilaste maja täielikku ehitamist, mis on koduks 170 naisüliõpilasele, peale ehituse lõpetamist aga 280-ele.

Wilnos ja Lublinis, kus polnud veel üliõpilas-

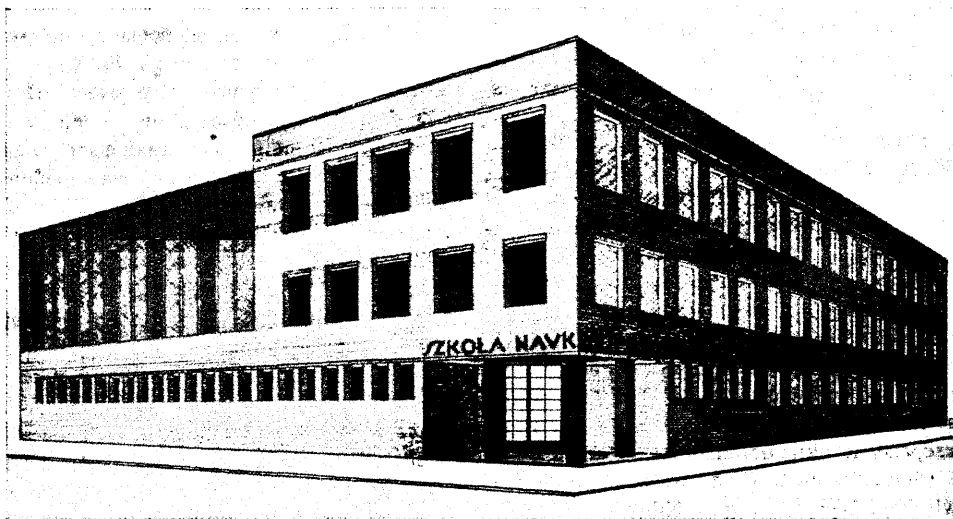
maju, on nende ehitamist alustatud, Krakowis ja Lwowis jätkatakse viie maja lõpuleviimist.

Ühtlasi tuleb tähendada, et Üliõpilashooldamise Kõrgema Nõukogu juures on asutatud erikomisjon üliõpilasmajade ehitamiskulude ja meetodite küsimuste lahendamiseks. Peale selle on Tupadlysse — Läänemere äärde — ehitatud õhuravila 100 isikule. Selles võivad kolme suvikuu jooksul vahetussüsteemi kasutades kosutada 300 üliõpilast.

Mikuliczynis (Lwovi maakonnas) lõpetati 30-kohalise kosutusjaama ehitamine, mis maksis 120.000 zlotti. Zakopanes ehitatava 200-voodilise suurema üliõpilassanatooriumi suhtes on lõpetatud eeltööd, ning selle ehitamiskava on välja töötatud nelja väga tuntud arhitekti poolt.

Tarvilikkude kapitalide kogumine on üliõpilaste ja hooldamisorganisatsioonide suurimaks mureks. Selle küsimuse tähtsust arvestades otsustasid üliõpilased Üliõpilasmaabi Ühingu Keskliidu (Bratnia Pomoci) kongressil, et iga üliõpilane on kohustatud maksma 4 zlotti aastas uue tiisikushaigete sanatooriumi ehitamiseks. Tuleb tähendada, et üliõpilassanatooriumis tõusevad maksud 5½ zlotini päevas ja üliõpilasmajades 8—24 zlotti kuus. Sööikide hind üliõpilaskorraldustes kõigub ½ ja 1 zloti vahel.

1926./27. õppeaasta jooksul on parandatud ka üliõpilastele arstiabiandmise korraldust. Üliõpilasmajade juurde on asutatud üliõpilassanatooriumid, kus antakse abi mitte üksi üliõpilasmajades elavaile (see sünnib tasuta), vaid ka teistele üliõpi-

Varssavi Poliifiliste Teaduste Kool.

lastele, kuid viimastele väga alandatud hinna eest. Ühtlasi tuleb tähendada, et 1926./27. aastast alates alluvad üliõpilasmajade elanikud sunduslikule arstlikule järeelvaatusele. Kõikidele üliõpilastele aga, kes on haigekassade liikmed, on sunduslik 6—9 zlotiline aastane liikmemaks.

On veel tarvilik märkida, et Üliõpilaste Hooldamise Kõrgema Nõukogu juurde on loodud eriteadlastest koosnev sanitaarkomisjon, mille ülesandeks on kõikide tervishoidlikkude hooldamisküsimuste uurimine ja haigete üliõpilaste keskkassade eeskujuliku põhikirja väljatöötamine. Niisugune keskkassa on praegu vaid Lwowis, kuna teistes ülikoolilinnades on ainult eri kassad iga ülikooli juures.

Mis puutub üliõpilasmaabi ühingute poolt korraldatud ettevõtetesse, siis võib neis eraldada kahte liiki: ühtede otstarbeks on otsekohene tarviduste rahuldamine kasusaamise tagamõtteta (kolded, üliõpilasmajad, söögimajad), teisi juhivad aga toetuste andmisel omakasuline eesmärk. (magasinid, kooperatiivid, trükikojad, kirjastuskomisjon, juukse-lõikamistööstused, tubakakauplused, tenniseväljad jne.). Erakorraliste ettevõtetena on nimetamisväärt ballid ja tantsuõhtud; nende peasihiks on alati ainealine kasu. Kõik need allikad andsid 1926./27. aasta jooksul umbes 250.000 zlotiti sissetulekuid.

4.—14. novembrini korraldati 5. üliõpilasnädal — poola üliõpilasnõorsoo aastapäeva. See oli korraldatud kõigis Poola ülikoolides, kõikides lin-

nades ja maakondades ning andis head kõlblist ja ainelist toetust. „Nädala“ jooksul asutati umbes sada uut üliõpilaste sõprade ühingut, millede arv tõuseb nüüd 200-ni. Mitmesugused „nädala“ jooksul korraldatud ettevõtted (suur asjade-loterii, ballid, spordivõistlused, rahvaetendused, kinod jne.) andsid üliõpilaskonnale umbes 300.000 zlotiti sissetulekut.

Tähendamisväärt on veel asjaolu, et 1926./27. aastast alates saavad üliõpilased 5% hinnaalandust — ka kiirrongidel. Peale selle on saadud alandusi õppemaksude määras.

Üliõpilasmaabi Ühingute Keskliidu (Bratnia Pomoci) vaheltalitusele määratakse igal aastal valituse poolt kuni 100.000 zlotiti üliõpilasmajade ehitamiseks. Keskliit publitseerib 1926./27. aastal väljaannet „Pomoc i Samopomoc Akademicka“ (üliõpilastoetus ja -omaabi), mis ilmus kaks korda kuus (enne 1 kord), käsitledes kõiki üliõpilasnõorsoo majanduslikku ellu puutuvad küsimusi.

Silmas pidades, et CIE alaline omaabi (V) komisjon on algatanud üliõpilasvahetuse rahvusvahelise õhuravilais, annab Poola Üliõpilasmaabi Keskliit CIE V komisjoni käsutusse välismaa üliõpilastele tarvitada andmiseks 10 tasuta kohta ja 15 normaalhinnaga kohta (0,5 dollarit).

Ei ole lõpuks huvituseta jälgida poola üliõpilaste majanduslikku olukorda arvulises vahekorras. Allapool järgnev arvustik annab selle võimaluse.

poola rahva kannatused orjuse ajal. Selle ajajärgu domineeriv toon on kannatav-kaeblik.

Samal ajal, kui Euroopa rahu ajajärku astus, kus Euroopa rahvaste heaolu tunduvalt kasvas ja kus komfort üldiseks tarviduseks kujunes, andes tõuke uue ideoloogia püstitamisele komfordi kui usutunnistuse tähe all, — samal ajal kultiveeris poola kirjandus hoopis erinevaid ideid, ammutades inspiratsiooni rahva martüüriumist ja kannatustest.

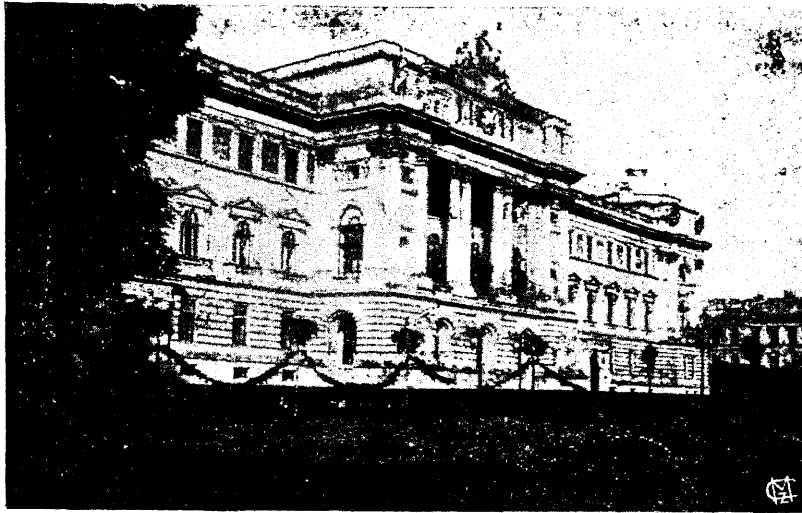
Käsitletava ajajärgu poola kirjanduse kogu tähtsus peitub selles, et kirjandus ei kujunenud surve, kahtluse ja meeleäraheitmise propageerijaks, vaid väljendas endiseit jõudu ja moraalselt tervist. Sama vaimu võime tähele panna kõikide kunstide alal, millist tõsiasja kinnitab ka Chopin'i looming.

Chopin'i nimetatakse õigusega kannatuse poeediks. Selle peale vaatamata ei jäta tema muusika kunagi haiglase hinge muljet. Überpõrdult, igas tema kompositsioonide noadis väljendub heroism. Poola kunstis seltsib õnnetuste kirjeldusega kangelasvaim — ja heroism on XIX sajandi poola kirjanduse päikesepaisteks ning optimismiks. See on ühine joon, mis seob Chopin'i Grotter'iga, Mickiewicz'i ja Slowacki't Kasproicz'i ja Wyspianski'ga. Nihilism on võõras nende kunstnikkude teoste, samuti ka haiglane lootusetus, mis Euroopa riikide kirjanduses tõstab järjest rohkem pead. Siiski ei puudu ka Poolas kirjanikke, kes lasevad oma

teostes domineerida meeleheitmist ja ähmasst pessimismi. Kuid isegi selle kooli trümad esindajad, kellest tähtsam Żeromski, loovad töid, milles luulekeeles käsitletakse võitlust kurjaga heroismi juhatusel.

Ärgem arvake, et poola kirjanduse ainek piirdub ainult rahvuslikkude teemidega. Ei. Nii areneb „Quo Vadis“ — Sienkiewicz'i romaan, mis autorile Nobel'i auhinna tõi, üks poola tuntumaid romaane — tegevustik Roomas. Rohkearvuliste erandite peale vaatamata peame konstateerima, et poola kirjandus andub esijoones loomingu, mille keskkohtas seisavad rahvuslik elu ja sellega seotud küsimused. Selline ainet käsitlusviis, ei piira põrmugi poola kirjanduse tähtsust ega tee teda arusaadavaks ainult poola lugejaringkonnale, vaid otse überpõrdult: aitab poola kirjanduse kuulsust veelgi tõsta. Pärast sõda muutusid Euroopas kõik piirid. Tagajärg oli see, et kõikjal kujunesid rahvusküsimused aktuaalseteks küsimusteks, sest need on küsimused, mis liikuma panevad kogu Euroopa vaimu. Kuid ühegi rahva kirjandus ei käsitlenud küsimusi niivõrt sügavalt ja täielikult kui poola kirjandus, kes kõikide maailma rahvaste vaidlusi nende küsimuste üle rikastab oma filosoofiliste kontseptsioonidega, kunsti küpsuse sugereeriva mõjuga ja kollektiivse psühholoogilise dokumendi raskusega.

V. Chwalewik.

Lwowi Ülikool.

Majanduslik alus	Kuu sissetulek Zlottides	Kroonides *)	Erilike 0/0 üliõpilaskonnas.
1. Stipendiumid	90	38.70	2 0/0
2. Vanemate toetus	60	25.80	12 0/0
3. " "	100—200	43—86	8 0/0
4. " "	üle 200	üle 86	5 0/0
5. Isiklik teenistus	60—120	26—52	160 0/0
6. " "	120—250	52—108	8 0/0
7. " "	üle 250	üle 108	5 0/0

See küllaltki ülevaatlik tabelikene on koostatud 1926./27. aastal korraldatud ankeedi läbitõotatud andmeist.

Selle järele on majanduslikud elutingimused poola üliõpilaskonnas õige rasked. Pole ju kerge õppida ja samal ajal omale ülespidamist teenida, milleks kulub 4—8 ja isegi rohkem tunde päevis. Ning umbes 75 0/0 poola üliõpilasist on praegu niisugustes kurbades elutingimustes.

Waclaw Zagorowski.

Üliõpilassport Poolas.

Sportline liikumine algas Poolas peale Poola vabastumist — sest ajast alates, kui pealesõja-aegne elu omandas hariliku ilme — ja arenes kiiresti, seda enam et kõikides poola rahvakihtides leidis häid sportlisi eeldusi. Meie võistlejate saavutused, kaua välismaade omadest erinevad, on ruttu liginenud maailma parimaile saavutusi. Seni tundmatud poola jalgpalli, sõudmise, suusatamise, hokkey ja kerge- ja raskejõustiku rühmad hakkasid maadevahelistel võistlustel võitma esimesi kohti. Ei leidunud ju Euroopas ega Ameerikas poola ratsutajaile võistlejaid.

Poola spordi eri alade arenemise väitena pälvib tähelepanu suusasport, millisel alal seni tege-

leti Poolas vähe, kuid mis on jõudnud õige kõrgele tasapinnale. Suusahüpetes on poolakad ületanud juba 60 meetrit. Jooksuvõistlused näitavad parimaid saavutusi. Veel enam: Poola on näiteks Austria suhtes kõikidel spordialadel ülekaalu võtmas, teatud aladel ka Prantsusmaast ja Tšehhoslovakiast ja käesoleval aastal oodatakse kahtlemata uusi võite. Erilist tähelepanu tõmbab endale naiste suusatamine: pr. Loteczkowa on väljaspool võistlust terves Euroopas, ometi on tal Poolas vääriline võistleja prl. Polackowna näol.

Sportline liikumine on vallutanud ka poola üliõpilasi kui rahva aktiivsemat osa. Tegelikult on tervest 36.000-liikmelisest Poola üliõpilaskonnast koondunud 12.000, s. o. 1/3 üliõpilasist sport-

*) 1 zlott arvatud ümürguselt 0.43 krooni.

listesse organisatsioonidesse, kelledest 7600 on rühmitunud Üliõpilasspordi Liitu, lühidalt AZS (Akademicki Związek Sportowy). Krakowis eksisteerib AZS juba 20 aastat, teistes ülikoolilinnus on ühingud loodud aga alles peale sõda. Tegelikult on akadeemilised spordiühingud: Varssavis, Krakowis, Lwowis, Gdanskis, Wilnos, Lublinis ja Cieszynis. Gdanskis võtavad kõik polütehnikumi poola üliõpilased AZS-ist osa. Arvurikkaim AZS on Varssavis.

Suuremal jaol maakondlikel AZS-idel on oma spordiväljad, igaüks neist töötab mitme osakonnaga ning võib märkida rikalikke sportlisi saavutusi.

Aastal 1923 löid nad esimesel üldisel ülikoolide võistlustel võimsa Akadeemiliste Spordiühingute Keskliidu nimelise organisatsiooni, kusjuures igaüks neist saavutas täieliku iseseisvuse. Sel kombel loodi tiheda ja kõigile kasuliku koostöö võimalus. Näiteks võib iga Varssavi AZS-i liige Poznanis olles ilma igasuguse kitsendusega kasutada kõi ke Poznani AZS-i soodustusi.

Keskliidu juhtiva komitee valib igal aastal kohapealsete liitude esitajate kongress. AZS-i kapitali koostavad liikmemaksud (keskmiselt 20 zlotti aastas), kõrgemate õppeasutuste poolt saadud summad ning valitsuselt saadud toetus (ca 15 zlotti liikme kohta aastas), linnade ja liitude ning lõppeks mitmesugused ettevõtted.

Oma liigete sportlase kultuuri süvendamiseks kutsuvad AZS-id järjekindlalt välismailt treeneereid või jälle saadavad oma paremaid võistlejaid erilistele kursustele välismaile. Tõelikult on olümpiaadile ettevalmistavais keskustes AZS-ide liikmete arv väga tähelepandav, kuna see moodustab 20—25 % olümpiaadile ettevalmistavate poola parimate sportlaste üldarvust.

Peale rohkearvuliste võitude on AZS-i nimel

ka kaks pr. Konopacka ilmarekordi. Möödunud aastal võitis Varssavi AZS kaheteistkümnendat korda spordisaavutuste üldises punktide arvus. Eri-liitude spordivõistlusi on korraldatud sageli, mil-liseid iseloomustab nende sõbralik vahekord.

Täiesti erilist tähelepanu vääri vad poola hokkey ja aerutajate rühmad (kolmas koht Euroopa ja kaheteistkümnnes üleilmistel üliõpilasvõistlustel). Samuti ka kergesportlane Kostrzewski.

Praegu valmistab Varssavi AZS Poola esindamiseks Amsterdami olümpiaadil, kuna ta 600 tegevliikmeline aerutajate osakond on väljaspool võistlust poola aerutajate rühmade seas, eriti kaheksa aerutamises. Viimast on treeneerinud kuulus mr. Wingate, mitmekordne maailma ja Inglismaa esisportlane.

Edasi on Varssavis üliõpilaste aeroklubi ja automobilistide ühing. Aeroklubi on vaatamata lühikesele eale demonstreerinud elavat aktiivsust. Muuseas on ta organiseerinud lendurite kooli, kus õpib 40 üliõpilast. Aeroklubil on 8 aeroplani, angaar ja vastavad töökojad. Teda toetatakse riigivalitsuse ja riigi õhukaitse liiga poolt.

Selline universaalsus üliõpilaste rohkearvulises osavõtus tõendab, et sport on väga populaarne poola üliõpilaskonnas. Tuleb loota, et lähimas tulevikus üliõpilasspordi ühingud elavalt jätkavad oma arengut, seda enam, et nad on väga hästi organiseeritud ja neis leidub suurepäralisi sportlisi eeldusi, mis kasvavad pidevalt.

Praegu on — tänu valitsuse ja seltskonna abile — loodud soliidne materjalne alus, mille tõttu üliõpilasorganisatsioonid võivad kindlasti kujuneda tulevikus kõigi spordialade arenemise eelkäijaks.

Jan Costynski.

Jätkates „Üliõpilaslehe“ elulist traditsiooni — pühendada aegajalt numbreid tervikult üksikute maade üliõpilaselu-avalduste vaatlusele — saadame käesolevaga lugejaskonnale järjekordse erinumbri — seekord poola üliõpilaselu käsitleva.

Poola kõrgete kultuurrakendustega tutvumine on meile tähtis. Ning üpris paljuütlev on selle peamisi põhjendeid — elamuslik-loov rahvustunne. Üliõpilasrahvale on aga üliõpilasomaabi korralduses heaks eeskujuks Poola sellelaadilised tähelepanuvääri vad saavutused.

Toimetuse avaldab tänu kirjutiste autoreile sõbralikus Poolas, kelle vastutulelikkus võimaldas käesoleva erinumbri sünni, ja meie välistoimkonnale — materjali muretsejale, kui ka muile kaasaaitajale.

Vastutav ja peatoimetaja ja toimetuse sekretär: Ed. Roos. Toimetuse liikmed: R. Palgi, A. Marmor.

Väljaandja: Tartu Üliõpilaskonna Edustus.

Eesti Laenu- ja Hoiu Ühisus Tartus

Suurturg nr. 14, omas majas.

Juhatus telef. 700, üldtelef. 177.

Telegr. aadress «ELHÜ».

*

Võtab raha hoiule ja annab laenusid.

Võtab sissenõudmiseks vekslid ja veokirju.

..... Ostab ja müüb välisraha.

Saadab raha tasuta teistesse linnadesse ja maale.

Müüb välistshekke: Soome, Läti, Rootsi, Inglise, Saksa, Prantsuse, Ameerika ja Helvetsia rahas.

Toimetab kõiki pangaoperatsioone.

1. MÄRTSIKS 1928 OLI:

Laenudeks antud	Kr. 2.370.000.—
Hoiule võetud	„ 2.400.000.—
Omakapitali	„ 357.900.—

Liigete vastutus Kr. 987.500.—

*

Agentuurid: Eesti Kindlustuse Selts. Esimene Eesti Kindlustuse Selts. Eesti Koguduste Kindlustuse Selts.

**Peale „Üliõpilaslehe“ toimetuse võtab kohapeal
„Üliõpilaslehe“ tellimisi vastu Üldine Ajakirjanduse
Kontor, Rüütli tän. 11, telef. 9-58.**

Saapatööstus ja -kauplus

A. JOSSET,

asut. 1895. a. :: Tartus, KÜÜNI t. 4,

Soovitab jalanõusid kõrges headuses ning täieliku vastutusega töö eest.

Kellakauplus ja parandustöökoda

J. VÄRK Promenadi t.
nr. 9.

Soovitab:

paremate Schveitsi vabrikute sein-, laua-, tasku- ja käekellasid; kella õige käigu kui ka headuse eest täielik vastutus. Paranduseks võetakse kõiksugu ajanäitajad kellad. Kuld ja hõbe parandustööd ja tellimised, töö tehakse asjatundlikult, hästi ja odavasti.

A.-s. A Le Coq'i õllefabrik

Soovitab pühiks

Õlut:

Pilseni, Porteri, Dombräud.

Karastavaid jooke:

limonadi, seltersi, soodat jne.

tuntud headuses.

Tartus.

Tähtvere t. 56/62.

Telef. 4-13.

M. JÄNES'e suuräri

Tartus, Kaubahoov nr. 11/12

Asutatud 1899 aastal

**Kõige vanem ja kõige suurem riideäri
Lõuna Eestis soovitab alati kõige maitse-
rikkamas valikus:**

Härradele: Palitu
Ülikonna
Püksi } **riiet.**

Daamidele Mantli
Kostüümi
Siidi, villast
ja puuvillst
Kleidi } **riiet.**

Eht Inglise kummimantlid
igas suuruses ja häduses väga mõõdukate
hindadega.

Vaadelge vaateaknaid!

Pesu-, moe-
ja pudu-
kauba äri

A. Pääsuke

Tartu
Promenadi 2
Telef. 5-55.

Neis peegeldub äri sisu!

Hind 35 senti.